

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut politologických studií
Katedra politologie

Diplomová práce

2019

Stanislav Kohout

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

ANO 2011 a SPD pohledem teorií populismu

Diplomová práce

Autor práce: Stanislav Kohout

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.

Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 9.5.2018

Stanislav Kohout

Bibliografický záznam

Kohout, Stanislav. *ANO 2011 a SPD pohledem teorií populismu*. Praha, 2017. 100 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Politologie. Katedra Politologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Rozsah práce: 139 011 znaků s mezerami

ANOTACE

V předkládané diplomové práci analyzuji jedny z nejvýraznějších politických subjektů v České republice, ANO 2011 a Svobodu a přímou demokracii – Tomio Okamury. Obě hnutí analyzuji pomocí obsahové analýzy skrze teorii populismu Cas Mudda. Nejprve v práci představím tři nejvýraznější proudy výzkumu populismu společně s vývojem hnutí ANO a Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury. Poté následuje stěžejní část práce, kterou je analýza mediálních reprezentací (zahrnující sociální síť Facebook) a programů obou hnutí. Na základě analýzy vyhodnocuji nakolik jsou obě hnutí na sociální síti Facebook, mediálních reprezentacích a programatice populistická a jaký je charakter jejich populistických výroků.

ANOTATION

This diploma thesis analyses some of the most striking political subjects in the Czech Republic, ANO and Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura, through the content analysis and the theory of populism by Cas Mudde. Firstly, I present three of the most distinctive streams of populism and also political parties ANO and Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura. Based on the analysis, I evaluate to what extent both movements are populist on the social network Facebook, in media representation and programmatics, and what the character of their populist statements is.

Klíčová slova

Populismus, Case Mudde, Thin-centred ideologie, ANO, SPD – Tomio Okamura, Programatika, Mediální reprezentace, Facebook, Jádrové znaky populismu

Keywords

Populism, Cas Mudde, Thin-centred ideology, ANO, SPD – Tomio Okamura, Program, Medial representation, Facebook, Core features of populism

Title

ANO 2011 and SPD from the theory of populism

Poděkování.

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Janu Charvátovi, M.A., Ph.D., za odborné vedení a připomínky, které mi věnoval. Mé poděkování patří též mé rodině a blízkým přátelům za pomoc a podporu během studia.

Obsah

Úvod.....	2
1. Teoretická část práce.....	6
1.1 Úvod do studia populismu	6
1.1 Teoretický rámec populismu.....	11
1.2.1 Populismus jako politický (komunikační) styl	11
1.2.2 Populismus jako politická strategie.....	13
1.2.3 Populismus jako (ne)úplná ideologie	15
1.2 Analytické jádro populismu	18
1.3.1 Lid a elita jako dva homogenní celky	19
1.3.2 Antagonistický vztah lidu a elit	23
1.3.3 Obhajoba lidu jako suveréna.....	25
1.3 Populismus a demokracie	27
1.4 Vztah stran k populismu s důrazem na koncept business firm party.....	32
2 Analytická část práce.....	33
2.1 Metodologická část	33
2.1.1 Metoda sběru dat a časové vymezení analytické části práce.....	37
2.2 Vznik a vývoj hnutí ANO.....	38
2.3 Vznik a vývoj Svobody a přímé demokracie – Tomio Okamury.....	44
2.4 Obsahová analýza programatiky hnutí ANO	49
2.5 Obsahová analýza programatiky hnutí Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury	51
2.6 Obsahová analýza mediálních reprezentací ANO a SPD – Tomio Okamury.....	56
2.6.1 Obsahová analýza mediálních reprezentací hnutí ANO.....	56
2.6.2 Obsahová analýza mediálních reprezentací hnutí Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury.....	62
Závěr	68
Summary.....	72
Použitá literatura.....	74

Úvod

V posledních několika desetiletích můžeme napříč Evropou sledovat vzestup politických stran, které nejen odborná veřejnost, ale i političtí komentátoři a média označují jako populistické. Akademická obec na tento jev zareagovala nárůstem publikací věnovaných tomuto fenoménu, sledovat můžeme i jisté zintenzivnění výzkumu problematiky populismu (Garcia – Luengo 2018: 57, Rooduijn – Akkerman 2015: 1). Tento trend se nevyhnul ani české akademické obci. V posledních letech se objevilo několik nových odborných publikací a článků věnujících se populistickým stranám a populismu obecně. Mezi ně můžeme řadit například knihu Michala Kubáta, Martina Mejstříka a Jiřího Kociána *Populismus v časech krize* (2017), či knihu Danicse Štefana *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus* (2017). Jako další zmíním kapitolu napsanou Vlastimilem Havlíkem v knize *Populism in Europe in the Shadow of Great Recession* (2015), ve které se autor věnuje populistické rétorice a populistickým stranám v kontextu politických a ekonomických krizí. Vedle těchto poměrně zásadních textů, které zkoumají populismus na poli české politologie, existuje několik odborných článků. Zde stojí za to uvést jako nejvýznamnější článek napsaný již zmíněným Vlastimilem Havlíkem a Anetou Pinkovou „*Populistické, protestní strany, outsideři? Několik poznámek ke konceptualizaci populistických politických stran*“ (Havlín – Pinková 2012). Tento text vyšel v roce 2012, ale od té doby žádný významnější odborný článek týkající se problematiky populismu nevyšel. Lze tedy říci, že český výzkum populistických stran a populismu jako teorie obecně oproti zahraničí zaostává, což je jedním z hlavních důvodů, proč jsem se rozhodl napsat diplomovou práci na téma populismu.

V roce 2013 se konaly předčasné volby, ve kterých ANO 2011, ačkoliv to byly první parlamentní volby tohoto hnutí, získalo slušný výsledek 18,65 % (Volby 2013), spolu s ním se do Poslanecké sněmovny dostal dnes již zaniklý Úsvit přímé demokracie, od kterého v roce 2015 odešel společně s Radimem Fialou zakladatel

Tomio Okamura, aby založil hnutí Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury (Novinky 2015) a v posledních parlamentních volbách znovu překročil pětiprocentní klauzuli se ziskem 10,64 % (Volby 2017).

Cílem předkládané diplomové práce je aplikace *thin-centred* teorie populismu Case Mudda na politickou stranu ANO 2011 a hnutí Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury. Abych mohl k tomuto cíli dospět, stanovil jsem si následující výzkumné otázky:

- *Nakolik je programatika a mediální reprezentace ANO 2011 a SPD populistická? Jak je možné nahlížet na tyto politické subjekty pohledem thin-centred teorie populismu Case Mudda?*
- *Nakolik je populismus obsažený v mediálních reprezentacích a programu ANO 2011 odlišný od hnutí SPD?*
- *V jaké podobě a míře se vyskytuje důraz na lidovou suverenitu a antagonismus výše zmíněné teorie populismu – rozdělování společnosti na „my“ a „oni“ v programatice a mediálních reprezentacích obou politických subjektů?*

Práci jsem se rozhodl rozdělit do několika částí. Nejprve představím teorie populismu a poskytnu teoretický rámec¹. Ačkoliv lze zaznamenat pokusy o definování populismu průběžně od roku 1960, až v několika posledních letech se autoři alespoň částečně shodují na jeho označení jako „thin-centred“ ideologie, jejíž hlavní myšlenkou je vytvoření konstrukce lidu a elit jako homogenních entit.

S podobnou definicí rozdělování společnosti a současně často citovanou teorií přichází Cas Mudde. Ten tvrdí, že populistická vidí společnost rozdělenou na dva homogenní a současně antagonistické tábory – „neposkvrněné občany“ a „zkorumpované elity“ (Rooduijn – Akkerman 2015: 2). Lid je podle Muddeho definice populismu obdařen jednoznačně pozitivními vlastnostmi, zatímco elity

¹ V práci došlo ke změně struktury teoretické části práce od předběžné osnovy, která je uvedena v tezích diplomové práce. Pozměněná struktura teoretické části práce lépe odpovídá požadavkům a cílům oproti předběžné v tezích, obsahově je naprosto stejná.

jsou zkorumpované, neschopné a nereprezentující obecnou vůli lidu. Ta je pro populisty zásadní a sami jej označují za „*srdce demokracie*“ (Akkerman – Mudde – Zaslove 2014: 1327). Je však potřeba dodat, že teorií populismu existuje v akademickém prostředí velké množství a neexistuje žádná obecně platná definice.

Vedle „thin-centred“ ideologie se zaměřím na populismus, který lze vnímat jako styl politické propagandy, tedy jako nástroj politické komunikace. Podle této definice se populismus zaměřuje na emoce, zejména strach (z migrantů, homosexuálů) a z něj vyplývající touhu po spravedlnosti a pořádku, jichž se snaží dosáhnout razantně a silou (Charvát 2007: 71).

Dalším z frekventovaných témat debaty o povaze populismu je otázka, zda lze populismus považovat za plnohodnotnou ideologii. Populismus chápaný jako plně rozvinutá ideologie se objevuje u agrárních stran ve druhé polovině 19. století, těmito stranami se zabývala Margaret Canovan. Jednalo se o hnutí, která nabízela ucelenou vizi společnosti, jež nepotřebovala být více doplňována dalšími ideologiemi či jinými vizemi (Mudde 2001: 34–35). Relevance populismu jako plnohodnotné klasické ideologie pro analýzu moderních populistických stran je (nejen) podle Havlíka a Pinkové spíše okrajová, běžnější je využívání zmíněné „thin-centred“ ideologie (Havlík – Pinková 2012: 125–126). Rovněž představím koncept populismu politické strategie definovaný Kurtem Weylandem, který odlišil tento koncept populismu od politické komunikace (Weyland 2001: 12).

V další části práce kategorizuji politické strany, přičemž se budu věnovat především teoretickému konceptu business firm party, který načrtli Hopkin a Paolucci. Model strany-firmy posléze klasifikačně upravil André Krouwel. Pro strany typu business firm party nejsou podstatné státní zdroje, namísto toho využívá strana komerční firmy, jejichž struktura je základem politického projektu. Strana typu firmy se nejčastěji prosadila v podmínkách krize stávajícího stranického systému a nespokojenosti voličů s dosavadními stranickými elitami. Klíčovým bodem strany je politický podnikatel, kolem něhož je centralizována

moc a který vlastní a ovládá klíčové zdroje. Vedení strany je spojeno s osobní popularitou, a především s přístupem k neomezené profesionální expertize ve sféře masové komunikace. André Krouwel k tomu výstižně dodává, že „... *lídr je nejlepší obal pro populární politiku...*” (Kopeček – Svačinová 2015: 182). Pro tento typ strany je příznačná kontrola médií, případně snaha o zajištění jejich permanentní podpory (Kopeček – Svačinová 2015: 182).

Programatiku ANO a SPD podrobím obsahové analýze, jakožto výzkumné technice, která mi zajistí objektivní a systematickou analýzu potřebných dat (Berelson 1952: 18), v tomto případě programatiku obou hnutí a jejich mediálních reprezentací, pro něž jako nosné zdroje použiji oficiální stránky obou politických subjektů. Dalším důležitým zdrojem pro analýzu budou zpravodajské portály,² které o zkoumané straně a hnutí píší, či v minulosti psaly. Zde budu čerpat především z veřejnoprávních médií a internetových zpravodajských webů, které jsou obecně chápány jako seriózní (Aktuálně.cz, Hospodářské noviny, Echo24, Novinky...).

Obsahová analýza se bude týkat také sociálních sítí. Lze konstatovat, že význam reprezentace v tomto prostoru prudce stoupá (Alvares – Dahlgren 2016: 53) a oba politické subjekty tuto platformu využívají aktivně. Pro lepší přehlednost jsem si pomocí monitoringu médií vytvořil datový korpus. V závěrečné části práce zhodnotím, nakolik se mi podařilo odpovědět na výzkumné otázky a nakolik jsem naplnil požadované cíle.

² Důvodem výběru internetového zpravodajství je jeho vysoká relevance a možnost vytvořit si pomocí monitoringu médií datový korpus, který mi umožní lépe pracovat s daty, což má vliv na kvalitu výzkumu.

1. Teoretická část práce

1.1 Úvod do studia populismu

Francisco Panizza označil téměř všechny texty týkající se populismu jako „... *klišé začátku textů o populismu...*“ (Panniza 2005: 1). Populismus je neobyčejně širokým a tím pádem také nejasným pojmem (Panniza 2005: 1). Podle Paula Taggarta zachovává populismus „... *prekérní konceptuální kluzkost...*“ (Taggart 2000: 1) a trefně poznamenává, že populismus „... *slouží mnoha pánům a paním (...) v různých časech a na různých místech byl hybatelem změn, silou proti změnám, výtvořem pokrokových levicových politik, ostrůvkem obezřetné obrany statu quo a společníkem extrémní pravice...*“ (Taggart 2000: 10). V politických vědách se lze jen málokdy setkat s pojmy, které by byly chápány a konceptualizovány natolik různorodě jako populismus, a to navzdory četnosti vyskytující se ve vědeckých diskuzích (Dvořáková – Buben – Němec 2012: 120, Mudde – Kaltwasser 2017: 1).

První akademické pokusy charakterizovat a vymezit populismus se objevily během 50. let ve Spojených státech, tehdy především jako reakce na antiintelektuální, antikomunistický mccarthismus, obracející se k nezkaženému lidu (Dvořáková – Buben – Němec 2012: 130). Na konci 60. let se objevují první ucelené definice věnující se problematice populismu (Rosůlek 2012: 64). Tehdejší záběr populismu se však netýkal Západní Evropy,³ což dokazuje nejobsáhlejší práce pozdních 60. let zabývající se populismem od Ghity Ionescu a Ernesta Gellera „*Populism: It's meanings and National Characteristics*“. Autoři se ve svých pracích věnují zemím Severní Ameriky, Latinské Ameriky, Ruska, Východní Evropy

³ Populismus se rovněž odlišuje na základě toho, ve kterém geografickém prostředí se vyskytuje. Rovněž záleží na ideologiích, které se v místě vyskytují nebo vyskytovaly, důležitý je rovněž historický kontext. Populismus se nejprve rozšířil z Ameriky do Evropy a z Blízkého východu do východní Asie. Ona geografická rozdílnost a další zmíněné aspekty (historický kontext apod.), přispívají ke špatnému uchopení konceptu populismu. (Dinç 2016: 4).

a Afriky⁴ (Albertazzi – McDonell 2008: 1). Již na začátku 80. let můžeme být svědky mnoha odborných článků, publikací a esejí na téma populismu. Většina těchto textů pojednává o populismu jako o jevu, jenž má porazit liberální demokracii (Mudde 2004: 541).

Od poloviny devadesátých let dochází v západní Evropě k masivnímu nárůstu populistické rétoriky, a to včetně populistických stran, současně tyto strany začínají značně podporovat voliči (Mudde 2004: 550). Mezi již klasické autory, jejichž práce významně přispěly ke studiu populismu, můžeme zařadit Paula Taggart, Margaret Canovan, Ernesto Laclau, Yves Mény a Yves Surel, Torcuato S. Di Tella a samozřejmě Cas Mudde, jehož pojetí populismu je pro tuto práci stěžejní.

Populismus je v současnosti v odborné literatuře velmi dobře zastoupen, a jak jsem zmínil v úvodu – jeho výzkum se zintenzivnil i na poli české politologie, ale oproti zahraniční je však stále pozadu. Jeden ze zásadních problémů populismu je v metodologickém úskalí. Margaret Canovan tvrdí, že metodologické problémy populismu vznikají z velké části proto, že je problémem rozklíčovat, co je populistické a co lze zařadit mezi běžné politické jevy (Canovan 2004: 243). Někteří autoři dokonce pojem populismus kvůli jeho nejasnosti zavrhnou a zpochybňují jeho užitečnost pro studium politiky (Roxborough 1984: 14, Sikk 2009: 1, Laclau 2005: 1). Čím více determinace se v obecném konceptu populismu vyskytuje, tím méně je tento koncept vhodný pro konkrétní analýzu, tento jev je jedním z charakteristických rysů populismu v odborné literatuře (Laclau 2005: 1).

Použitelnosti termínu populismu pro analytické účely nepomáhá ani různost stranických subjektů, které jsou jako populistické označeny, nepomáhá rovněž časté zaměňování nebo ztotožňování populistických, nacionalistických a extrémně pravicových politických stran, které jinak představují jiné kvalitativní

⁴ Podle sociálních historiků se první manifestace populismu objevují ve druhé polovině 19. století, tehdy tak byli označováni ruští Narodnici a „Farmářská sdružení“ v Severní Americe (Moffit 2019: 67).

subjekty. Ani vytváření různých typologií populismu nepřispívá k jednotné definici populismu. Havlík a Pinková dále uvádějí, že jsou tyto typologie v některých případech vzdálené nebo dokonce v rozporu s převládajícím pojetím populismu v odborné literatuře, dále se jako matoucí může jevit snaha zachycení stejného typu subjektů, pro které bývají používány odlišné termíny. Problém představuje i odlišné vnímání významu populismus mezi odbornou veřejností, médií a laickou veřejností. Široké využívání tohoto termínu novináři a komentátoři vytváří značnou nejasnost a frustraci kolem tohoto konceptu, z toho pak plyne značné nepochopení konceptu populismu a jeho rozdílná interpretace (Havlík – Pinková 2012: 122-124, Mudde – Kaltwasser 2017: 1, Sikk 2009: 5).

Vztah mezi populismem a médií lze předvést na dvou symetrických procesech, které odpovídají „... *popularizaci populismu politiky...*“ (Martella – Bracciale 2017: 2), kdy jsou politici povzbuzováni médii, aby mluvili zajímavěji a srozumitelněji. Média se snaží, aby politici působili lépe a byli pro diváky „lépe přijatelní“. V posledních několika letech jsou rovněž důležité sociální sítě, ačkoliv je oblast sociálních sítí a populismu nepřilíš prozkoumaná. Politici mohou díky sociálním sítím mluvit „přímo k lidem“, přičemž dominující je v této oblasti Twitter (Martella – Bracciale 2017: 2–3).

V politické praxi je populismus značně nadužívaným pojmem, který může působit jako jakási etika nebo označení, které postupem času dostalo pejorativní nádech. Termín se stal prostředkem pro diskreditaci politických oponentů a někdy téměř vyloučení ze slušné, liberálně-demokratické politiky. V drtivé většině případů není toto označení používáno samotnými populisty, kteří dávají přednost definicím, jež jsou odvozeny od slova *lid*, k němuž silně apelují (Mudde 2004: 541–542, Dvořáková-Buben-Němec 2012: 120).

Cas Mudde uvádí dva hlavní aspekty, kterými kritizuje termín populismus, (1) populismus je v zásadě *Kampfbegriff* (bojový termín), který slouží k diskreditaci politického oponenta a (2) je natolik vágní, že jej lze aplikovat na jakoukoliv politickou postavu (Mudde – Kaltwasser 2017: 1). V hojně citovaném

článek o populismu „*The populist Zeitgeist*“ identifikuje Cas Mudde dvě pojetí populismu, která se vyskytují ve veřejných debatách. Podle prvního se populismus váže na *Stammtisch* neboli hospodskou politiku, jež se vyznačuje zjednodušujícím a vysoce emotivním diskurzem. Druhé pojetí ho označuje jako oportunistickou politiku, jež cílí na rychlé uspokojování potřeb voličů. Obě interpretace lze označit za populismus, podle Mudde by však měly být chápány rozdíly mezi pojmy demagogie a oportunismus (Mudde 2004: 542–543).

Havlík a Pinková upozorňují na časté zaměňování populismu s demagogií. Populismus může být v praxi často spojen s demagogií, jde ale o dva zcela odlišné jevy: populismus může a nemusí být doprovázen demagogií. Stejně jako demagogie může, ale nemusí být doprovázena populistickou argumentací. Zaměňování obou termínů se však často promítá i do odborné debaty, a tak někteří autoři zpochybňují smysluplnost dalšího používání tohoto termínu (Havlík – Pinková 2012: 121–123).

Další často diskutovanou problematikou je vztah mezi populismem a demokracií, ten byl vždy předmětem vášnivých diskuzí. Definice o tomto vztahu se liší zejména tím, jaká volí jednotliví autoři definiční kritéria, či do jaké míry musí být naplněny atributy, aby se dalo hovořit o populismu. Profesorka Dvořáková podotýká, že debata o populismu je zároveň debatou o interpretaci demokracie. Ralph Dahrendorf tvrdí, že „... *populismus jednoho je demokracií druhého a naopak...*“ (Mudde 2004: 543), populisté zpravidla odkazují na jednu ze složek současně liberálně-demokratických režimů, a tou je princip lidové suverenity (Dvořáková – Buben – Němec 2012: 149–150).

Obecně lze říci, že populismus jako takový představuje pro demokracii nebezpečí. Pravděpodobně neznámější obhájce tohoto názoru je francouzský intelektuál Pierre Rosanvallon, který argumentuje tím, že populismus by měl být koncipován jako „... *zvrácená inverze ideálů a procedur reprezentativní demokracie...*“ (Mudde – Kaltwasser 2017: 79). S tím ale někteří autoři nesouhlasí a například Ernesto Laclau tvrdí, že populismus „... *demokratizuje demokracii...*“

(Mudde – Kaltwasser 2017: 79). Obě interpretace jsou svým způsobem správné. Záleží však na kontextu, ve kterém populismus vzniká, lze tak říci, že populismus nemusí být nutně pro demokracii dobrý, nebo špatný. Podobně jako ideologie liberalismu, nacionalismu nebo socialismu mohou mít negativní nebo pozitivní dopad na demokracii (Mudde – Kaltwasser 2017: 79).

Vztah demokracie a populismu, tedy nakolik je tento fenomén pro demokracii škodlivý a nakolik nápomocný, stále zůstává předmětem zkoumání. Naprostá většina badatelů se shoduje spíše na negativních dopadech populismu, a to jak na základě intuitivních obav, tak i na základě ohrožení liberálních práv a principů. Například Erwin. K. Scheuch a Hans – Dieter Klingemann charakterizují populismus jako „... *normální patologie*...“ západních demokracií (Dvořáková – Buben – Němec 2012: 154). Vztah mezi demokracií a populismem podrobněji vysvětlím v samostatné kapitole, ve které použiji pro lepší pochopení také definice demokracie.

Nejednoznačnost, nesystémovost a mnohdy povrchní pohled na populismus komplikuje uchopení tohoto složitého konceptu, což současně přispívá k nerelevantní diskuzi, která o populismu neustále probíhá. Populismus si od dob pokusů o definování získal jednoznačně pejorativní nádech, který vznikl nesprávným používáním tohoto konceptu jednotlivými politiky, médii, laickou veřejností, ale také samotnými badateli. Jako užitečný se pro zkoumání tohoto jevu hodí uvést přístup Philippa Schmittera, který tvrdí, že „... *populismus nemůže být z definice ani dobrý, ani špatný*...“ (Dvořáková – Buben – Němec 2012: 154). Philippe Schmitter na základě komparativní politologie vymezil sedm dopadů chápaných buď jako cnota, nebo neřesti, jež populismus na demokracii může mít. Dospěl k závěru, že je vždy důležitý kontext, ve kterém konkrétní populistické hnutí působí a které cíle prosazuje (Dvořáková – Buben – Němec 2012: 154).

Mény a Surel tvrdí, že populismus lze chápat jako signál upozorňující na narůstající problémy ve společnosti a upozorňují, že populismus může být nebezpečným jevem, zejména kvůli sklonu k autoritarismu a vylučování např.

etnických menšin. Z toho pozitivnějšího hledu dává populismus slovo skupinám lidí, kteří se necítí dostatečně reprezentováni politickými elitami (Mény – Surel 2002: 15).

1.1 Teoretický rámec populismu

Stále nebyla vytvořena obecně platná definice populismu, která by byla dostatečně přijata všemi politickými vědci. Vytvoření obecně přijímané definice populismu brání už jen samotný fakt, že se autoři definic neshodnou, podle jakých kritérií mají populismus posuzovat, definice jsou tedy nejasné a rozličné. Nepomáhá ani vytváření různých typologií, které jsou mnohdy v rozporu s převládajícím pojetím populismu (Havlík – Pinková 2012: 124). Přesto se objevily tři hlavní přístupy, které v současném výzkumu populismu převažují: populismus jako politický styl, populismus jako strategie a populismus jako plnohodnotná ideologie. Všechny zmíněné přístupy představím v následujících kapitolách.

1.2.1 Populismus jako politický (komunikační) styl

Termín politický styl není v literatuře zabývající se populismem nic nového, v politologii se politickým stylem a politickou komunikací zabývá velké množství autorů, mezi ty nejvýraznější patří Margaret Cannovan, Jagers a Walgrave nebo Pierre Taguieff. Nicméně termín „politický styl“ zůstává stále neprobádaný a často tenduje k tomu být synonymně zaměňován s diskurzem nebo rétorikou. Je možné, že jako výsledek dostatečného neprozkoumání tohoto konceptu a konceptuální kluzkosti se politický styl nerozšířil jako vlastní (odlišný) přístup v populismu, a to i navzdory velkému potenciálu (Moffit 2016: 28).

Populismus jako politický styl má v evropském kontextu nejvýznamnější zastoupení u autorů Taguieff a Canovan, a to v jejich článku z roku 1995 „*Political Science Confronts Populism: From a Conceptual Mirage to a Real Problem*“ (Moffit 2016: 29), Taguieff argumentuje tím, že populismus „... neztělesňuje žádný

konkrétní typ politického režimu, ani nedefinuje konkrétní ideologický obsah. Jedná se o politický styl, který je možný aplikovat na různé ideologické rámce.“ (Moffit 2016: 29). Politický styl tak může být konstruován pouze v dimenzi politického jednání nebo může být typem politického diskurzu, který obsahuje protiklad mezi lidem a elitou (Kubát – Mejstřík 2017: 15, Tarchi 2016: 101). Canovan na Tagieffovo práci navazuje a tvrdí, že „... *populismus v moderních demokratické společnosti klade důraz na lid, který stojí proti zavedené mocenské struktuře, dominantních idejí hodnot a společnosti.*“ (Moffit 2016: 30). Taugieff dodává, že demokracie a diktatury mohou mít rozměr populistického stylu (Tarchi 2016: 101). Populismus jako politický styl nebo forma komunikace se neustále odvolává na lid, identifikuje se s ním, činí si nárok mluvit za jeho zájmy a vystupuje proti elitám (Jagers – Walgrave 2007: 322–323).

Používání populismu jako politického (komunikačního) stylu se uplatňuje zejména v kampaních vymezujících se vůči různě identifikovaným soupeřům, či dokonce nepřátelům. Jako hlavní zdroj legitimizace buď slibovaných, nebo prováděných kroků je uváděn zejména zájem *lidu*. Je však potřeba dodat, že tento styl je používán téměř každým politikem, hnutím nebo stranou, a je tedy naprosto logickým důsledkem fungování soutěživých demokracií, v nichž je hlavním zdrojem legitimacy vítězství ve volbách. Tento (komunikační) styl je postaven na jednoduchosti, zkratkovitosti, heslovitosti, snaží se být co nejméně konkrétní, jeho cílem je odlišit se od ostatních uživatelů (politiků) tohoto stylu.

Populismus jako komunikační styl nabízí jednoduchá řešení problémů, která jsou v očích populistů v protikladu vůči kompromisům a složitým řešením některých nabízených politiků z ostatních stran. Dopady zjednodušené zkratkovitosti užívané v těchto sděleních jsou dvojí: na jedné straně umožňují jejich pochopení co nejširšímu množství občanů, a tak mají svým způsobem demokratizační efekt, na druhé straně však umožňují těm, kteří je používají zakrýt své záměry, které jsou často v přímém rozporu s deklarovanými cíli (Dvořáková – Buben – Němec 2012: 126–127, Moffit 2016: 30, Canovan 1999: 5).

Za přinejmenším zajímavé považuji uvést myšlení Bernarda Manima, jenž přichází s termínem „*demokracie publika*“ (Manin 1997: 218-238), která je výsledkem nejen proměn voličského chování, ale i proměn vládnutí v současném světě. Politika je pro voliče složitá, řeší detailní a technické otázky, které lze jen obtížně artikulovat a stěží dopředu odhadnout, takže hlavním zdrojem voličova rozhodnutí je osobní důvěra kandidáta, kterou vzbuzuje. Profesorka Dvořáková dále podotýká, že je v současné době politický styl využívající prvky dobrého lidu na vzestupu, a to i v řadě konsolidovaných demokracií (Dvořáková – Buben – Němec 2012: 127, Manin 1997: 218–238). K populismu jako komunikačnímu stylu přistupuje rovněž Jan Charvát, tento přístup se zaměřuje na emoce, zejména na strach (nejčastěji z migrantů, homosexuálů apod.). Populisté se snaží vysněného pořádku dosáhnout rychle, razantně a silou (Charvát 2007: 71).

Představitel populismu jako politické strategie Kurt Weyland, o kterém se rozeptíši v následující kapitole, považuje vymezení populismu jako politického stylu za příliš široké. Pojmy politického stylu a politické strategie jsou si velmi blízké a není snadné mezi nimi rozlišovat. Je otázka, zda je takové rozlišení vůbec účelné, lze si totiž jen těžko představit jejich jasné oddělení. Pojetí politického stylu podle Benjamina Moffita a Simona Tormeyeho je „... *souborem politických dovedností užívaných k navazování politických vztahů...*“ (Kubát – Mejstřík 2017: 15). Politický styl může být různý: populistický, autoritativní, technokratický a podobně. V takovém pojetí je rozdíl mezi politickou strategií a politickým stylem minimální (Kubát – Mejstřík 2017: 15).

1.2.2 Populismus jako politická strategie

Umět vystihnout aktuální roli „lidu“, jejich lídra a současně s tím zachytit charakteristický vztah mezi lídrem a masami, které jej následují, tomu se říká populismus (*constutive populism*). V tomto kontextu je tento pojem nejlépe chápán jako politická strategie (Weyland 2017: 10). Již zmíněný Kurt Weyland odlišil styl od strategie, kterou definoval jako metody a nástroje získávání a

výkonu moci. Politická strategie se vztahuje čistě k mocenské opoře v demokracii, na níž staví daný politický subjekt. V demokracii vidí Weyland dvě hlavní mocenské opory – počty a speciální váhy⁵ či zájmy. V případě budování mocenské opory na hlasech se strana nebo individuální politik snaží maximalizovat počet hlasů a poté legitimizovat svou politiku zřejmým odkazem na volební vítězství, v případě, že je moc založena na speciální váze či zájmech, se aktér může opírat o různé organizované menšinové zájmy,⁶ anebo o formu jiné donucovací síly. Populismus jako strategie stojí striktně na množství hlasů, lze říci, že populistická politika zakládá svou moc na podpoře velkého počtu stoupenců. Hlavními nástroji mobilizace mocenské podpory jsou volby, průzkumy nebo plebiscity, a to zejména v situaci, kdy se určitý populistický subjekt dostane do konfliktu se svými protivníky (Weyland 2001: 12–14, Dvořáková – Buben – Němec 2012: 128).

Lze tedy říci, že populismus jako politická strategie nastává v situaci, kdy politický vůdce postaví základ vládnutí na podpoře široké masy, a to bez opory institucí nebo stran. Závislost populistických lídrů na lidu vede k názorové flexibilitě, oportunistu, kalkulaci a pragmatismu. Zároveň jsou tito populističtí lídři nepředvídatelní, jejich vládnutí provází neorganizovanost ve výkonu vládní moci a veřejných politik. Populističtí prezidenti se neřídí žádnou systematickou ideologií ani programem, ale pouze tím, co oni sami považují za vhodné (Weyland 2017: 16).

Populismus jako strategie se točí kolem individuálních politiků, přesněji kolem osobních vůdců (*leadership*), kteří usilují o posílení moci a autonomie. Ovládají politické strany a jiné aktéry působící v politice. Tito populističtí vůdci bojují proti zavedené politické třídě (Weyland 2017: 12).

Cas Mudde a Rovira Kaltwasser vidí přínos v koncepci populismu jako politické strategie analytické výhody. Konceptu se daří vymezit hranice

⁵ Ta zahrnuje ekonomický vliv nebo vojenský nátlak (Weyland 2017: 12).

⁶ Podnikatelská sdružení, ambasády jiných států, zahraniční kapitál (Weyland 2001: 12–14)

nejednoznačného populismu, a vyhnout se tak heterogenitě a nesourodosti spojované s tímto termínem napříč analýzami (Weyland 2017: 17).

1.2.3 Populismus jako (ne)úplná ideologie

Populismus jako plnohodnotná ideologie je spojen s výzkumem radikálních hnutí a společensko-ekonomických doktrín obhajujících zájmy malých farmářů a rolníků v Rusku a Spojených státech na konci 19. stol. Vnímání populismu jako ideologie nemá příliš zastánců, mezi nejvýznamnější odpůrce populismu jako ideologie patří například Margaret Canovan (Havlík – Pinková 2012: 125, Canovan 1999: 3, Aslanidis 2016: 88).

Populismus jako ideologii představil Micheal Freedan, nelze však říci, že by populismus vnímal jako plnohodnotnou ideologii,⁷ jako je například liberalismus nebo socialismus. Na populismus nahlíží Freedan jako na neúplnou ideologii tzv. *thin ideology*, a to podobně jako u nacionalismu⁸ (Mudde – Kaltwasser 2017: 5). Důvod, proč populismus nemůže naplňovat znaky plnohodnotné ideologie, podrobně rozebírají Cannovan a Mudde. Populismus nemá pevný program, sociální základ ani kontinuální historii (Cannovan 2004: 243). Populismus je „neúplná“ ideologie, která se svou vyhrazenou morfologií často asimiluje do ostatních ideologií (Mudde – Kaltwasser 2017: 6), jako je komunismus, ekologismus, nacionalismus nebo socialismus (Mudde 2004: 544). Mudde dodává, že spojení populismu s těmito ideologiemi není rozhodně nic vzácného.

⁷ Ideologie je podobně jako populismus nejasně definovaným pojmem, alespoň minimální definice ideologie lze popsat jako souhrn idejí, postojů a hodnot, jež vedou k porozumění, ospravedlnění nebo vyzývání určitých politických, ekonomických a sociálních řádů. Tyto postoje mohou podporovat, bránit nebo následovat společenské změny (Dixon – Maynard a spol. 2013: 337). Mudde hovoří o ideologii jako o souboru normativních myšlenek o podstatě člověka a tvrdí, že se jedná o pohled na to, jaký by svět měl být (Mudde – Kaltwasser 2017: 6).

⁸ Freedan došel k závěru, že nacionalismus nesplňuje aspekty plnohodnotné ideologie, a jedná se tak o *thin-centered* ideologii (Freedan 1998: 750).

Cas Mudde definuje populismus jako „... *thin-centred ideologii, ve které je společnost ve své podstatě rozdělena do dvou homogenních antagonistických skupin, a to na „obyčejné lidi“ a „zkorumpované elity“, které argumentují tím, že by politika měla být vyjadřována vůlí lidu...“* (Mudde – Kaltwasser 2017: 5–6). Thin-centred ideologie pracuje se základním rozdělením společnosti na „my“ – lidé a „oni“ – elity (Mudde 2004: 544). „Elity“ a „lid“ Mudde definuje podle základního monistického a manichejského rozdělení společnosti: jako homogenní „dobro“ a homogenní „zlo“. Elity vědí, že „lidé“ jsou nebezpeční, vulgární a nečestní. Samy sebe elity definují jako vyspělejší – zejména v rovině morální, kulturní a intelektuální. Proto elity chtějí, aby vrcholná politika sestávala výlučně z jejich řad (Mudde – Kaltwasser 2017: 7). Elity rovněž nereprezentují obecnou vůli lidu a argumentují tím, že politické rozhodování bylo v praxi lidem vzato, což je chápáno jako významné selhání, nejen protože suverenita lidu je nezpochybnitelná (Rooduijn – Akkerman 2015: 2).

Podobně jako Cas Mudde vidí populismus i Daniele Albertazzi a Duncan McDonnell, jež definují populismus rovněž jako ideologii, ve které dochází k rozdělování mezi homogenními skupinami lidu a elit a zároveň nebezpečím „ostatních“, jež se snaží zbavit lid práv, identity, hodnot, možnosti hlasovat atd. Zároveň dodávají, že kromě navázání populismu na plnohodnotné ideologie (socialismus, liberalismus) se populismus může spojit s jakýmkoliv ekonomickým programem, rozmanitými sociálními základnami, či různými typy režimů. Pouze pokud dojde ke spojení s plnohodnotnými ideologiemi, lze hovořit o populismu jako o plnohodnotné ideologii (Albertazzi – McDonnell: 2008: 3–4).

Na první pohled se populisté snaží působit emancipačním dojmem, neboť je jejich cílem vysvobodit lid od nadvlády elit. Ve skutečnosti však nechtějí měnit hodnoty ani způsob života. Jejich primárním cílem je změnit postavení lidu v politickém systému, což je další moment, kterým se populismus liší od klasických plnohodnotných ideologií (Mudde 2004: 546–547).

Jak ale uvádějí Havlík a Pinková, ačkoliv je debata o povaze populismu nesmírně zajímavá, ve vztahu k definici populistické strany rozlišení mezi populismem jako thin-centred ideologie a politickou praxí či strategií v podstatě ztrácí význam. Identita a rovněž ideologická výbava strany či politického hnutí jsou obsaženy, formulovány a artikulovány v materiálech strany a v mediálních reprezentacích čelních představitelů politických stran a hnutí (Havlík – Pinková 2012: 126).

Rozlišení mezi těmito třemi uvedenými populistickými přístupy nepomáhá ani to, že se překrývají. Nalezneme například aktéry vyznávající populistickou ideu, aniž by jí dále instrumentalizovali, což může být způsobené absencí reálných možností takto činit v konkrétním politickém uspořádání. Proto začali mnozí političtí aktéři používat populistický styl, ten však může být využíván i těmi, kdo populisté nejsou. Tento styl využijí pouze tehdy, chtějí-li získat „lidovější“ tvář, nebo mobilizovat občany, byť nepovažují lidovou suverenitu za rozhodující prvek demokratického uspořádání. Politická strategie z definice zahrnuje jak styl, tak rovněž ideu, a tak je systematicky využívána jako styl samotnými aktéry, kteří chápou lidovou suverenitu jako nejdůležitější složku demokratického uspořádání (Dvořáková – Buben – Němec 2012: 125).

1.2 Analytické jádro populismu

I přes mnohá pojetí populismu se autoři shodují na širším definování populistických znaků. Jednotlivá pojetí tohoto konceptu se liší, a to zejména proto, že každý autor zdůrazňuje jiné znaky populismu. Francisco Panizza popisuje tzv. analytické jádro populismu, na němž existuje širší shoda akademické obce (Panizza 2005: 1). Mezinárodní analýzu populismu lze rozdělit celkem do tří typů: za prvé takzvané empirické generalizace, jejich cílem je hledání společných prvků konstrukce typologií, za druhé vysvětlení historizující, jež zařazují populismus do určitého historického či socioekonomického rámce a za třetí poslední symptomatické interpretace, které kombinují oba výše uvedené typy a obsahují analytické jádro, které vychází ze samotné koncepce populismu chápaného jako neustále konfliktní vztah „lidu“ a „elit“ (Kubát – Mejstřík 2017: 8).

Populisté zdůrazňují zejména „lid“, ten je rovněž s identitou „elit“ a vztahem mezi nimi tím základním, z čeho vycházejí akademičtí autoři. Vrátím-li se k Panizzovi, ten přichází se třemi základními charakteristikami populismu: za prvé konstrukcí lidu a elit jako homogenních entit, za druhé již zmíněného zdůraznění antagonismu vztahu mezi lidem a elitami a za třetí je lid chápán jako morálně nezkažený suverén (Havlík – Pinková: 2012: 127). Tyto tři charakteristiky postupně rozvedu v dalších kapitolách.

S těmito charakteristikami populismu souhlasí také Matthijs Rooduijn, který určil minimálně dva základní elementy: zdůraznění lidu (*people centrism*) a anti-elitismus. Jak název prvního zmíněného prvku naznačuje, populisté zdůrazňují pozici lidu, zatímco postavení elit je populisty chápáno jako nekompetentní, sobecké, nespolehlivé a zkorumpované. Někdy mohou toto postavení zastoupit spisovatelé, intelektuálové, umělci nebo média (Rooduijn – Akkerman 2015: 2). Neznamená to však, že v těchto třech bodech, které vylíčil

Francisco Panizza, panuje mezi badateli zabývajícími se populismem shoda, v literatuře se lze setkat s dalšími minimálními definicemi populismu.

Zastánci populismu jako komunikačního stylu Jagers a Walgrave přidávají dva základní elementy konceptu populismu: „*thin*“ a „*thick*“. Definice populismu jako „*thin*“ operuje opět výhradně s pojmem *lid*. Političtí aktéři, ať už to jsou politici, politické strany nebo lídři hnutí, se s lidem identifikují a zastupují jeho zájmy, často jej oslovují různými způsoby: veřejnost, voliči, plátcí daní apod. Populisté tvrdí, že chtějí chránit jejich zájmy a vystupují jako jediní, kteří skutečně vědí, co lidé chtějí. Tento způsob jednání lze vyjádřit mottem: „... *poslouchám tě, protože o tobě mluvím...*“ (Jagers – Walgrave 2007: 322–323). „*Thick*“ definice se více přibližuje klasickému konceptu kombinace třech elementů – odvolávání se na lid, je zaměřeno proti stávajícímu establishmentu a současně s tím vylučuje určité populační kategorie, jedná se tak o doplnění dalších charakteristik, a tím se stává populismem úplným (Jagers – Walgrave 2007: 322–323). Cas Mudde vnímá jako jádro populismu tři koncepty: lid, elity a obecnou vůli (*general will*), (Mudde – Kaltwasser 2017: 16), všechna tři pojetí Cas Mudda přesahují do následujících tří kapitol.

1.3.1 Lid a elita jako dva homogenní celky

Jak již zaznělo několikrát výše – nezpochybnitelným a klíčovým pojmem pro populisty je „*lid*“, který je vnímaný jako monolitická nebo homogenní skupina se společnými zájmy. Takto prezentovaná skupina je spojena se striktním odmítáním rozdělování společnosti do skupin, a to například podle majetku nebo náboženského vyznání (Havlík – Pinková 2012: 127-128). Nicméně i koncept lidu je vágně definován, podle Cas Mudda lze lid označit za konstrukci, která odkazuje na specifickou interpretaci a simplifikaci reality (Mudde – Kaltwasser 2017: 9), či jako rétorický nástroj, jenž ve skutečnosti nepromlouvá k žádné sociální skupině (Mudde 2004: 545). Někteří akademici tvrdí, že kvůli nejednoznačnosti tohoto

konceptu je tento termín nepoužitelný, jiní badatelé odkazují na alternativy, jako je například „*Heartland*“⁹ Paula Taggarta (Mudde 2004: 545, Mudde – Kaltwasser 2017: 9). Oproti tomu zastává Ernesto Laclau názor, že nejasnost a „prázdnota“ konceptu „lid“ vytvářejí z populismu nesmírně silnou politickou ideologii a jev. Tím, že je tento koncept tak nejasně definován, získává kapacity na to formulovat „lid“ různými způsoby – využívat například různé způsoby apelů, a může tak snadno artikulovat požadavky lidu. Zároveň může populismus generovat a sdílet či podporovat identitu mezi různými skupinami.

Cas Mudde popisuje „lid“ jako flexibilní konstrukci, jež se nejčastěji skládá ze tří významů: lid jako suverén, běžný lid a národ. Ve všech případech je hlavní rozdělení mezi „lidem“ a „elitami“ spojeno s vedlejším znakem: politické síly, socioekonomické vztahy a národnosti. Téměř všechny projevy populismu zahrnují kombinaci vedlejších znaků, pouze v ojedinělých případech se jeden z těchto zmíněných rysů upřednostní (Mudde – Kaltwasser 2017: 9).

Cas Mudde podrobněji rozebírá tři výše uvedené, nejčastěji se vyskytující významy. Pojem lid jako suverén je založen na moderní demokratické ideji, která definuje „lid“, a to nejen ve smyslu zdroje politické moci, ale také jako „vládce“.¹⁰ Suverénní lid se cítí nedostatečně zastoupen elitami, což znamená, že se lid staví nejen proti elitám, ale také proti stávajícímu politickému establishmentu, což může vyústit v populistický boj: „... vrátit vládu zpět k lidem...“ (Mudde – Kaltwasser 2017: 10). Ben Stanley uvádí, že důraz kladený na přímou demokracii není sám o sobě nezbytným atributem populismu, ale jedná se o důsledek významu, který populisté přikládají konceptu suverenity lidu. Přímá demokracie tak často bývá chápána jako prostředek pro nalezení vůle většiny (která bude stát

⁹ Taggart si byl vědom příliš rozptýleného pojmu lidu, a tak charakterizoval populismus jako hnutí obracející se nikoli k veškerému lidu, ale jako soubor všech – *Heartlandu*, tedy domovně onoho lidu, konstruované retrospektivně. V *Heartlandu* se nacházejí cnostní a jednotní lidé, ztělesňující pozitivní aspekty každodenního života. *Heartland* však není vymezen jako ideální utopická společnost, jež by měla být vytvořena, nýbrž jako v minulosti existující a v současnosti opomíjený prostor, který má hodnoty, jež by měly být znovu uplatňovány v praxi. *Heartland* je (podobně jako lid) homogenní a zahrnuje všechny příslušníky sociálních skupin (Dvořáková – Buben – Němec 2012: 125–126).

¹⁰ Pojem je úzce spojen s Francouzskou a Americkou revolucí, což lze zaznamenat na známém citátu Abrahama Lincolna „... vláda lidu, prostřednictvím lidu a pro lid...“ (Mudde – Kaltwasser 2017: 10).

proti většině), jež je spojena s autenticitou a důvěryhodností vůle lidu (Havlík – Pinková 2012: 132). Pojem „lid jako suverén“ je základním zdrojem politické síly v demokracii vycházející z kolektivního tělesa, jež může vést k mobilizaci a revoltě (Mudde – Kaltwasser 2017: 10).

Druhým významem je koncept „obyčejných lidí“, který referuje na explicitnost a jednoduchost širšího konceptu, jež kombinuje socioekonomické statusy se specifickými kulturními tradicemi a oblíbenými hodnotami. „Obyčejní lidé“ často kritizují stávající dominantní kulturu, která podle nich útočí na jejich hodnoty. V kontrastu s elitami jsou „obyčejní lidé“ důstojnou a vzdělanou skupinou, jež je vyloučena z podílu na moci kvůli svému socioekonomickému a sociokulturnímu statutu. Promlouvání k „obyčejnému lidu“ je jedním z nejčastějších apelů, který se vykytuje napříč populistickou praxí. Populisté tak adresují obyčejnému lidu různé ideje a zájmy, což může mít dvojí efekt: integrační a rozdělovací. Cílem populistů není pouze spojit zuřící většinu, ale rovněž mobilizovat proti definovanému nepříteli, jímž může být například establishment. Toto vystupování vůči elitám je podnětem, jenž jde ruku v ruce s kritikou institucí, politických stran, velkých organizací a s byrokracií, která podle populistů může zakreslenou vazbu mezi populistickými lídry a „obyčejnými lidmi“ (Mudde – Kaltwasser 2017: 11).

Suverenita „obyčejných lidí“ také utváří jádro a definuje prvky liberální demokracie a současně s tím tvoří její reprezentativní pilíř. Idea „obyčejných lidí“ (*pure people*), je vnímána jako čistá, cnostná a naprosto suverénní, která tvoří základ společnosti. Autoři Akkerman, Mudde a Zaslove v článku nazvaném „*How Populist Are the People? Measuring Populist Attitudes in Voters*“ přirovnávají populistickou ideu „lidu“ k *Heartlandu* Paula Taggarta a trefně dodávají, že lid je pro populisty „... srdcem demokracie...“ (Rooduijn – Akkerman: 2015: 4, Mudde – Akkerman – Zaslove: 2014: 1327).

Třetím a posledním významem pojmu „lid“ Cas Mudde, je pojem lidu jako národa. V tomto případě je termín „lid“ používán k odkazu na národní komunity,

kteřé jsou definovány občanským nebo etnickým způsobem.¹¹ Obyvatelé patří ke konkrétnímu národu, ve kterém tvoří komunity. „Lid“ vytváří různá společenství, jež představují specifické a jedinečné národy. Problém se však jeví ve stanovení hranic národa, které není nijak jednoduché určit. Ztotožňování „lidu“ s populací existujícího státu je navíc prokazatelně komplikované, zejména proto, že se rozdílné etnické skupiny nacházejí na stejném území (Mudde – Kaltwasser 2017: 11).

Lid (rovněž občané, nebo zmínění obyčejní lidé) je vymezován v protikladu k vládnoucí elitě s „partikulárními zájmy“, jež omezují zájmy a demokratická práva „lidu“ (Havlík – Pinková: 2012: 127–128). Lid se bez elity neobejde, antagonistický vztah mezi nimi formuje jejich identitu. Podle profesorky Dvořákové mívá populismus trojího nepřítelě – (1) domácí elitu (různě vymezená), jejímž nepřítelěm je její opak: (2) vyloučené skupiny, deprivovaní a slabí a rasově odlišní jedinci, kteří jsou líčeni jako příživníci a zneuživatelé sociálního systému. Posledním druhem (3) nepřítelě, je zpravidla zahraniční element: silné státy, bývalé koloniální mocnosti, nadnárodní firmy, mezinárodní organizace – zde může posloužit jako ideální příklad „rudý Brusel“¹² (Dvořáková – Buben – Němec 2012: 125). Populisté se prezentují jako jediní důvěryhodní obhájci zájmů lidu, který (jak již bylo zmíněno), je vnímán jako morálně nezkažený suverén. Stávající politický establishment, jenž je reprezentován politickými stranami, je zkorumpovaný, tyto strany ukradly moc z rukou lidu a zneužívají ji ve svůj prospěch. Populisté tvrdí, že tuto moc navrátí zpět lidu. Aby mohli tohoto cíle dosáhnout, často implementují do politiky prvky přímé demokracie. Populisté nevidí problém nefungující politiky v mechanismech systému, nebo v institucích, ale v chování nekompetentních elit (Havlík – Pinková 2012: 131–132).

¹¹ Mudde uvádí dva příklady – když populisté mluví o „brazilském lidu“, či „nizozemském lidu“ (Mudde – Kaltwasser 2017: 11).

¹² V kontextu populismu v České republice, to mohou být neziskové organizace (NGO), či neomarxismus populisty chápaný jako ideologie sdílená Bruselem, elitami a zmíněnými neziskovými organizacemi.

1.3.2 Antagonistický vztah lidu a elit

Rooduijn a Akkerman ve svém článku zdůrazňují, že antagonistický vztah lidu a elit je jádrem populismu. Populisté tvrdí, že občané nejsou reprezentováni zvolenými elitami, hájí pouze vlastní zájmy,¹³ jež jsou běžným lidem vzdáleny (Rooduijn – Akkerman 2015: 2). Východiskem pro výklad antagonistického vztahu mezi těmito dvěma skupinami je termín „*anti-political establishment party*“ (APE), který do odborného diskurzu zavedl rakouský politolog Andreas Schedler (Abedi 2004: 10). APE sdílí s populismem rozhořčení s establishmentem, mocenským blokem a elitou (Havlík – Pinková 2012: 128–129). Pro APE je typické, že „... *obviňují etablované strany z vytváření exkluzionistického kartelu, neodpovědného a nezodpovědného, a vykreslují politické elity jako homogenní třídu líných, nekompetentních, sebeobohacujících a mocichtivých zlotřilců*“ (Schedler 1996: 291). Populisté vystupují více jako reformisté, než jako revolucionáři. Hájí zájmy homogenního lidu, který je utlačován, a oni jediná se za lid postaví a emancipují ho. Populisté vystupují proti etablovaným politickým stranám, sami sebe přitom označují za něco nového v politice (Mudde 2004: 546). Podle Schedlera je kritika populistických subjektů primárně zaměřena proti ekonomické elitě (antioligarchismus, antikapitalismus), nikoliv politické. APE v pojetí Schedlera je nejvíce blízké politickému populismu, jenž představili Margaret Cannovan nebo Cas Mudde (Havlík – Pinková 2012: 129).

Jádro argumentace APE vysvětluje Schedler v jakémsi trojúhelníku, jehož vrcholy tvoří politická třída, občané a samotné APE. Poslední zmínění se prezentují jako spasitelé občanů, kteří jsou obětí zlovůle politických elit. V očích APE je přitom hlavní společenský konflikt (*cleavage*) mezi ovládanými a vládnoucími, voliči a politickými stranami a onou (tichou) většinou a odcizenými elitami vytvářejícími mocenský kartel. Rovněž je pro APE typická agresivní a posměšná rétorika, která je namířena proti politickým elitám (Schedler 1996:

¹³ Populismus tak může sám sebe vnímat jako obnovení demokracie, ve smyslu vlády „všech“, ve prospěch všech“.

294–295). Zároveň se APE prezentují jako spasitelé občanů a vystupují na jejich obranu proti politickému establishmentu.¹⁴ Důležitý je anti-establishmentový apel, jenž je pro populistické strany typický, nesnaží se svrhnout režim jako takový, ale staví se proti stávajícímu establishmentu, což je jeden z hlavních rozdílů populistické strany a antisystémové politické strany.¹⁵

Populistická politická strana se vyznačuje ideologickou vyprázdňeností, kterou nahrazuje výše zmíněným anti-establishmentovým apelem. Nezpochybňuje (např. demokratický) režim, ani jeho mechanismy. Pro rétoriku anti-establishmentu neexistuje rozdíl mezi vládou a opozicí, ta se vymezuje a identifikuje proti politickému establishmentu jako celku. Kritika populistických stran je mírnější, zejména kvůli tomu, že se kriticky staví „pouze“ proti všem etablovaným politickým stranám. Samy sebe vidí jako jasnou opozici (Havlík – Pinková 2012: 130–131).

Mudde s Kaltwasserem upozorňují, že antagonistický vztah „*elit*“ s „*lidem*“ má čistě morální rozměr (Mudde 2004: 534–544, Mudde – Kaltwasser 2017: 11). A dodávají, že se většina populistů nevymezuje pouze směrem k establishmentu, ale také kritizují ekonomické, kulturní nebo mediální elity. Kritika se tak týká většiny lidí, kteří zastávají vedoucí pozice v politice, ekonomii nebo médiích a umění. Mnoho badatelů tvrdí, že anti-establishmentový apel je pro populismus naprosto klíčový, stane-li se, že se populisté dostanou k moci z logiky věci, nemohou využívat onen anti-establishmentový apel. Ze zkušenosti se toto však nestalo a například slovenský premiér Vladimír Mečiar si anti-establishmentovou rétoriku dokázal udržet tím, že částečně předefinoval elity.¹⁶

¹⁴ Stranu establishmentu lze definovat na základně jednoho ze Sartoriho kritérií relevance nazvaného „vládní potenciál“. Podle Sartoriho obsahuje toto kritérium dva stupně „vládní potenciál“ a „vládní význam“. Na politický establishment může být nahlíženo jako na skladbu prvního stupně – strany, jež participovaly na vládě a za druhého stupně – strany, které jsou ochotné spolupracovat s hlavními politickými stranami tím, že vstoupí do vládní koalice (Abedi 2004: 10).

¹⁵ Sartori v užší definici antisystémové strany klade důraz na ideologii v daném politickém režimu (komunismus, fašismus, nacismus), jež má sloužit jako návod nebo nástroj pro proměnu systému jako celku, „pouhá“ změna vlády je pro antisystémovou stranu nedostačující (Havlík – Pinková: 2012: 130).

¹⁶ Anti-establishmentový apel si podle českého politologa Lubomíra Kopečka udrželo i ANO po čtyřech letech vládnutí. Babišovi se podařilo využít jeho odvolání z křesla ministra financí, tvrdil tak, že ho „tradiční politici“ podvedli. ANO také využilo vládní krize k podpoře volebních sloganů jako: „*Ted* nebo nikdy“

Populisté také často argumentují tím, že elity nejen ignorují zájmy lidu, ale dokonce proti nim a proti své zemi vystupují. V praxi se to projevuje například populistickými apely směrem k Evropské unii, kdy populisté tvrdí, že elity nereprezentují zájmy své země, ale samotné Evropské unie.

Populisté využívají různá kritéria, podle kterých stanoví rozdělení mezi lidem a elitami. To jim umožňuje flexibilitu, jež je důležitá zejména tehdy, pokud získají podíl na moci. Definice elit by neměla stát vždy na stejných kritériích jako definice lidu. Jako příklad mohou posloužit populisté v Evropě, kteří často definují lid v etnickém slova smyslu (imigranti, menšiny apod.), ale neargumentují tím, že elity jsou rovněž součástí jiné etnické skupiny (Mudde – Kaltwasser 2017: 12-15).

1.3.3 Obhajoba lidu jako suveréna

O suverenitě lidu jsem se již zmínil ve třech pojetích konceptu „lid“, které definoval Cas Mudde. V praxi se obhajoba suverenity lidu projevuje často, jako cíl populistů navrátit moc zpět lidu, přitom se nesnaží o jeho vzdělání, ani o formování názorů voliče, naopak zrcadlí názory lidu a tvrdí, že hájí zájmy obyčejného člověka (Havlík – Pinková 2012: 131–132).

Cas Mudde přichází s konceptem populismu obecné vůle, jímž odkazuje na slavného filozofa Jean-Jacquesa Rousseaua, který rozlišuje mezi „obecnou vůlí“ (*volonté générale*) a „vůlí pro všechny“ (*volonté de tous*). Lidé vytvářejí společenství, díky kterým bojují za své zájmy ve specifický čas a moment. Monistické a morální rozdělování mezi „čistými lidmi“ a „zkorumpovanými elitami“ znovuzrozuje myšlenku existence obecné vůle (Mudde – Kaltwasser 2017: 16). Mnoho populistů sdílí tento pohled kritiky reprezentativní demokracie,

(Kopeček 2018: 110). V úvodu volebního programu v roce 2017 Babiš volal do boje proti „... nesnesitelnému korupčnímu systému, který se ANO ještě nepodařilo odstranit...“ (Kopeček 2018: 110). Úspěšná a pozoruhodná je také transformace apelu hnutí ANO během vládního působení v letech 2013–2017, kdy ANO svojí vládní a protipolitickou rétorikou nahradilo vymezování vůči „tradičním stranám“ a „tradičním politikům“, což obratně zacílilo i proti vládním partnerům. Strana si díky tomu dokázala udržet alespoň z části svůj protestní potenciál (Kopeček 2018: 135).

na kterou je nahlíženo jako na formu aristokratické moci, ve které je s občany zacházeno jako s pasivní entitou, jež je mobilizována pouze v době konání voleb a nucena nedělat nic jiného, než vybírat jednou za čas své zástupce. Populisté se ztotožňují s Roussauovou „obecnou vůlí“ a jsou přesvědčeni, že lidé jsou schopni vytvářet a vykonávat zákony tzv. „*self-government*“ (Mudde – Kaltwasser 2017: 18). Není proto žádným překvapením, že se populisté snaží implementovat mechanismy přímé demokracie, jako jsou referenda a plebiscity. Blízký vztah mezi populismem a přímou demokracií jako další institucionální mechanismus pomáhá podle populistů kultivovat přímý vztah mezi populistickými lídry a jejich voliči.

Zároveň populisté kritizují, jakožto zastánci prosazování obecné vůle, nedostatečné institucionální mechanismy přímé demokracie, které jinak pomáhají onu obecnou vůli prosazovat. Odtud také pramení kritika populistických levicových a pravicových politických stran nadnárodních organizací, jako je například Evropská unie, zatímco v zemích Latinské Ameriky se kritika týká ignorování „... *skutečných problémů lidu...*“ ze strany elit (Mudde – Kaltwasser 2017: 18).

Obecná vůle lidu je samotnými populisty chápána jako zdravý rozum (*common sense*). Lze ji vykládat různým způsobem, což je užitečné pro shromažďování různých požadavků a identifikování společného nepřítele. Apelem na obecnou vůli lidu vytváří populismus specifickou logiku artikulace, která umožňuje formovat oblíbené subjekty se silnou identitou k „lidu“, jež může napadat statut quo „elit“. Z tohoto pohledu může být populismus vnímán jako demokratizující,¹⁷ protože hájí princip lidové suverenity a opravňuje určité skupiny necítit se nedostatečně reprezentovány politickým establishmentem.

Mudde upozorňuje na odvrácenou stranu manifestace monistického jádra populismu, zejména pak pojmu „obecné vůle“. Odkazuje přitom na Carla Schmitta, který tvrdí, že existence homogenního lidu je esenciální podstatou

¹⁷ S tímto by souhlasil Ernesto Laclau, viz jeho slova „... *populismus demokratizuje demokracii...*“ (Mudde – Kaltwasser 2017: 79)

demokratického řádu. Což znamená, že populismus, který v sobě zahrnuje obecnou vůli, může legitimizovat autoritářské a antiliberalní útoky na každého, kdo (byť jen údajně) ohrožuje legitimitu lidu (Mudde – Kaltwasser 2017: 17–18).

Populismus (ve svém ideovém pojetí) zdůrazňuje základy tradice, jako jsou lidová suverenita a rovnost. Princip suverenity lidu je jednou ze složek liberálně-demokratických režimů (Dvořáková – Buben – Němec 2012: 150–151) a je nesporné, že vztah demokracie a populismu je dalším významným jevem, a proto jej rozeberu v následující části práce.

1.3 Populismus a demokracie

Podobně jako populismus je demokracie v akademické oblasti a veřejném prostoru sporným konceptem, lze však říci, že základní shoda na tomto konceptu panuje. Debaty se nezaobírají pouze správnou definicí demokracie, ale také jejími různými typy (Mudde – Kaltwasser 2017: 80). Vztah mezi populismem a demokracií je velmi těsný, nicméně mezi oběma složkami panuje napětí – stoupenci jednoho obviňují druhé z odporu k demokracii, nebo za to, že demokracii využívají pouze instrumentálně pro své cíle (Pasquino 2008: 15, Dvořáková – Buben – Němec 2012: 150). Pasquino zmiňuje dva důvody, proč je demokracie tak silně spojena s populismem. První z nich je ten, že obě složky mají pevné kořeny v lidu, druhým důvodem je zdůrazňování důležitosti lidu (Pasquino 2008: 15).

Cas Mudde stručně definuje demokracii pro účely své knihy o populismu: „*Demokracie je kombinace lidové suverenity a vlády většiny, nic víc, nic míň.*“ (Mudde – Kaltwasser 2017: 80). Dále dodává, že demokracie může být přímá, nebo nepřímá, liberální nebo neliberální. Etymologický výraz termínu *demokracie* nepřímo poukazuje na myšlenku vlády lidu (*self-government*). Ne náhodou považuje většina „minimálních“ definic za nejdůležitější nahlížet na demokracii jako na metodu, kterou jsou vládci vybíráni v soutěživých volbách. Svobodné a

spravedlivé volby jsou jedním z hlavních kritérií pro definici demokracie, kdy namísto násilného způsobu výměny vládců přistoupí lidé na svobodné a spravedlivé volby a zvolí si svou reprezentaci (Mudde – Kaltwasser 2017: 80).

Demokracii jako metodu definoval uznávaný německý politolog Joseph Schumpeter: „*Demokratická metoda je takové institucionální uspořádání pro činění politických rozhodnutí, které uskutečňuje obecné blaho tím, že umožňuje lidu rozhodovat prostřednictvím volby jednotlivců, kteří se scházejí ve shromáždění, aby konali vůli lidu.*“ (Pasquino 2008: 17).¹⁸

Je důležité zdůraznit, že populismus a demokracie odkazují na lidovou suverenitu, díky čemuž vzniká mnoho otázek kolem jejich vzájemného vztahu. Zatímco někteří badatelé oslavují populismus jako nejčistší možnou formu demokracie, ostatní jej odsuzují pro jeho potenciál vést k tyranii a nebezpečí vůči důležitým demokratickým elementům. Obecně však lze říci, že akademici považují populismus v demokracii za nebezpečný jev, také převažuje názor, že se jedná o komplexní problém, jehož vztah mezi demokracií a populismem je do jisté míry dvojznačný. (Abts – Rummens: 2007: 405, Mudde – Kaltwasser 2017: 79).

Demokracie ve všedním smyslu slova odkazuje zpravidla spíše k liberální demokracii než k demokracii jako takové. Hlavní rozdíl mezi těmito koncepty je ten, že druhý zmíněný odkazuje na politický režim, který nerespektuje suverenitu lidu jako hlavní pravidlo (Mudde – Kaltwasser 2017: 80), na to poukazují Yves Mény a Yvese Surel, kteří tvrdí, že v demokracii probíhá konflikt mezi dvěma pilíři, a to „populismem“ a „konstitucionalismem“. Tomuto čistému ideálu jsou však všechny demokracie vzdáleny, jelikož k elementu lidu, který jinak populismus zdůrazňuje, se přidal liberální prvek, ztělesněný konstitucionalismem. Mény a Surel zdůrazňují, že vzájemný poměr sil či rovnováha mezi těmito pilíři se případ od případu liší, obecně však většina demokracií omezuje úlohu lidu. To se pak stává kritikou ze strany populistů, často pak deklarují cíl, aby se zvětšil prostor pro

¹⁸ Schumpeterova definice byla přijata také Wiliamem H. Rikerem, jehož definice demokracie je plně limitována konceptem liberalismu v ostrém kontrastu s populismem: „*Liberalismus... jednoduše vyžaduje pravidelné volby, které jednou za čas vedou k odmítnutí vládnoucích...*“ (Pasquino 2008: 18).

přímou demokracii a omezil vliv mocných elit, jež využívají zastupitelské instituce pouze k prosazování svých cílů (Abts-Rummens 2007: 406, Dvořáková – Buben – Němec 2012: 152). Téměř všechny liberální demokracie jsou charakterizovány institucemi, které mají za cíl chránit základní práva se záměrem vyhnout se „... tyranii většiny...“ (Mudde – Kaltwasser 2017: 81).

Tato interpretace je velmi blízko té, kterou představil americký politický vědec Robert Dahl. Podle něho jsou liberálně demokratické režimy strukturované do dvou oddělených a nezávislých dimenzí: „veřejného zpochybnění“ (*public contestation*) a „politické participace“ (*political participation*). První odkazuje na možnost svobodně formulovat preference, a postavit se tak například vládě, druhý poukazuje na právo participovat na politickém systému. Aby byla zajištěna optimalizace obou dimenzí, musí být zaručeny takzvané institucionální záruky, jako jsou svoboda projevu, volebního práva, způsobilých úřadů nebo práva na alternativní zdroje informací. V praxi se populisté odvolávají na princip lidové suverenity a kritizují nezávislé instituce, které se domáhají základních práv a jsou neoddělitelnou součástí liberálně demokratických modelů. Nejčastěji útočí na soudnictví a média¹⁹ (Mudde – Kaltwasser 2017: 81).

Jak jsem naznačil výše, kvůli nejednoznačnosti vztahu mezi demokracií a populismem se liší pohledy jednotlivých akademiků na povahu vztahu těchto dvou konceptů. Například Jack Hayward tvrdí, že populismus vzniká následkem deficitu, který se objevuje v moderních demokraciích, populismus je totiž bytostně postaven na demokratické premise a zastává pozici vyžadující přímou (nijak zprostředkovanou) demokracii. Demokratická vláda má být postavena na veřejném mínění, populismus však požaduje přímější postoj. Z tohoto důvodu nemůže být populismus nedemokratický, ale je součástí demokracie (Hayward 1996: 10–11).

¹⁹ Jako příklad může posloužit jednání Silvia Berlusconiho, který takto útočil na soudnictví v Itálii, o němž tvrdil, že hájí zájmy komunistů (Mudde – Kaltwasser 2017: 81).

Paul Taggart nevidí problém v napětí mezi demokracií a populismem, nýbrž v tom, že populismus vzniká v reakci na reprezentativní formu politiky. Jsou to vady reprezentativní demokracie, které vytvářejí prostor pro populismus. Populismus je podle Taggarta indikátorem, který upozorňuje na stav demokracie, jejích procesů v systému reprezentace (Taggart 2000: 109).

Laclau podobně jako Chantal Mouffe vidí populismus jako partikulární diskurzivní logiku a jako ekvivalentní řetězec prázdných znaků antagonismu. Populismus nestojí automaticky proti demokracii. Naopak oba koncepty mohou „spolupracovat“, populistický diskurz může mít důležitou povzbuzující roli v (liberálních) demokraciích, které se stávají čím dál více uzavřenými systémy (Thomassen 2016: 170–171, Peruzzotti 2019: 33). Liberální demokracie prošla podle Mouffe vývojem, jenž zapříčinil úplné vymizení odkazu na suverénní lid. Namísto toho jsou hlavními hodnotami současných demokracií individualistické a racionalistické principy, důraz na volný trh a lidská práva. Tyto principy převládají v moderních, tedy liberálních demokraciích (Mouffe 2005: 51). Mouffe odkazuje na dvě odlišné tradice, jež jsou v mnoha ohledech vylučující a které se v průběhu 19. století ustavily ve vzájemném spojení: tradici liberální, která zdůrazňuje „... *individuální svobody a pluralismus...*“ (Mouffe 2005: 51, Dvořáková – Buben – Němec 2012: 150) a tradici demokratickou, jež akcentuje „... *lidovou suverenitu a rovnost...*“ (Mouffe 2005: 51, Dvořáková – Buben – Němec 2012: 150).

Kanadský politický vědec C. B. Macpherson toto popsal jako proces demokratizace liberalismu a liberalizaci demokratismu. Proces probíhal v různém kontextu odlišně, vždy v závislosti na síle jedné z tradic a na způsobu, jak bylo dosaženo kompromisu. Výsledné konfigurace sil tak byly zcela odlišné a někde převážila liberální složka, někde složka demokratická. Dějiny liberálních demokracií, tedy výsledného kompromisu, jsou do té doby „... *charakterizovány někdy násilným bojem mezi společenskými silami, jejichž cílem bylo prosadit převahu jedné tradice nad druhou...*“ (Mouffe 2005: 52-53, Dvořáková – Buben – Němec 2012: 150). Obě konfrontace jsou však jako takové legitimní (Dvořáková –

Buben – Němec 2012: 150). Tento pohled pramení mimo jiné z toho, že Laclau a Mouffe sdílí neesencialistický pohled na populismus a demokracii. Populismus, demokracii a liberalismus vidí jako výsledek podmíněných historických artikulací (Thomassen 2016: 171).

Populismus má sklony omezovat soutěživost – populisté často označují své protivníky za zlo, kterému by nemělo být umožněno vstupovat do médií. Navíc mají sklony ke konspiračním teoriím a k výbušné rétorice. Na druhou stranu dělá populismus službu politické participaci, když přispívá k mobilizaci sociálních skupin, které se jinak cítí nedostatečně zastupovány stávajícím politickým establishmentem (Mudde – Kaltwasser 2017: 81-82).

Tabulka 1: Pozitivní a negativní efekt populismu na liberální demokracii

Pozitivní efekt	Negativní efekt
Díky populismu se mohou vyjádřit skupiny, které se cítí být nedostatečně zastoupeny politickými elitami.	Populismus může zneužívat pojem vlády většiny k obcházení menšinových práv.
Populismus může mobilizovat vyloučené lokality ve společnosti a napomoci k jejich integraci do systému.	Populismus může zneužívat pojem lidové suverenity k narušování institucí, které chrání základní práva menšin.
Populismus může zlepšit reakce politického systému podporou politik ve vyloučených lokalitách společnosti.	Populismus může stát za novým politickým štěpením (<i>cleavage</i>), které může být překážkou k tvorbě stabilních koalic.

Zdroj: Mudde – Kaltwasser 2017: 82, po formální stránce upraveno autorem práce

Závěrem lze říci, že populismus může ve vztahu k liberální demokracii hrát dvojí roli – pozitivní a negativní. Populismus může dát „hlas“ voličům, již se necítí být dostatečně reprezentováni elitami, v tomto případě plní roli demokratické nápravy. V negativním případě může populismus útočit na liberálně demokratické instituce. Populisté mohou například tvrdit, že tyto instituce nemají právo omezovat vládu většiny, což může skončit útoky na menšiny, ale i na samotné instituce, které práva menšin chrání (Mudde – Kaltwasser 2017: 82).

1.4 Vztah stran k populismu s důrazem na koncept business firm party

Populistická rétorika je přítomna v různých podobách téměř u všech politických stran a hnutí. Problém vyvstává (viz teoretická část práce) při definici stanovení kritérií nakolik jsou tyto strany populistické, zdali se nejedná spíše o catch-all politiku, nebo demagogii (Albertazzi – McDonell 2008: 3-4). To se samozřejmě týká i výše zmíněného typu teorie politických stran business firm party²⁰ (Mazzoleni – Voerman 2016: 7), za které je ANO 2011 většinou politologů a politických komentátorů považováno (Kopeček – Svačinová 2015: 179, Honzejek 2018), ačkoliv předseda strany Andrej Babiš své hnutí označil za catch-all party definovanou Otto Kirchheimerem (ČT 24 2019).

Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury je podobně jako ANO 2011 označována za „výdělečný podnik“, ovšem postupným vývojem se SPD podařilo vyprojektovat se ve stranu se členy a s územní strukturou ovšem „bez firmy“ (Svačinová 2018: 210). Pokud strany něco spojuje, vyjma populistické rétoriky, je to podobný charakter jejich řízení.

²⁰ ANO a SPD (či předchozí Úsvit přímé demokracie) nejsou prvními úspěšnými stranami obecně označovány jako business firm party. Strana Věci veřejné (VV) podnikatele Víta Bárty obdržela v předčasných volbách 2010, 10,9 % hlasů a stala se součástí vládní koalice. Strana nebyla programově na pravolevé ideologické ose vyhraněná, její nejvýraznější programová témata byla např. boj proti korupci nebo rozšíření instituce referenda mezi občany. Stranu poznamenalo několik skandálů, z nich největší obvinění z korumpování významných členů VV Vítem Bárty. Později začali ze strany odcházet i další politici i vlivem přílišné dominance jejího předsedy. V červnu 2015 strana zanikla (Hloušek 2018: 61–64).

Představiteli modelu „strana typu firmy“, která je dalším modelem vývojové typologie autorů hovořících o elitních, masových, catch-all a kartelových stranách (Fiala – Strmiska 2009: 85-86), jsou autoři Jonathan Hopkin a Caterina Paolucci. Business firm party uvedli tyto autoři v článku roku 1999 nazvaném „*The business firm model of party organisation: Case from Spain and Italy*“ (Krouwel 2012: 25). Jak název článku vypovídá, Hopkin a Paolucci se zabývají konkrétními příklady dvou dnes již neexistujících stran – Forza Italia (FI) a Union de Centro Democrático (UCD). Ty však dodnes slouží jako ideální příklady business firm party. Zaměřím-li se na klíčové vlastnosti, jež vyplývají z textu, jedná se o: (1) napojení firmy na stranu a stát, (2) absenci vyprofilované stranické ideologie, (3) vliv na média, (4) centralizování stranické struktury kolem vůdce, (5) malý počet členů a využívání externích specialistů (Hopkin – Paolucci 1999: 320–333). Všechny výše zmíněné aspekty se objevují u hnutí ANO a v menší míře pak také u SPD. Na zmíněné klíčové aspekty narážím v kapitolách o vzniku a vývoji ANO a SPD, a jsou tedy rozepsány v dalších kapitolách práce.

2 Analytická část práce

2.1 Metodologická část

Jak jsem zmiňoval v úvodu – cílem diplomové práce je aplikace „*thin-centred ideology*“ populismu na politickou stranu ANO 2011 a hnutí Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury. V návaznosti na takto definované téma práce jsem si vytyčil následující výzkumné otázky:

- *Nakolik je programatika a mediální reprezentace ANO 2011 a SPD populistická? Jak je možné nahlížet na tyto politické subjekty pohledem thin-centred teorie populismu Case Mudda?*
- *Nakolik je populismus obsažený v mediálních reprezentacích a programu ANO 2011 odlišný od hnutí SPD?*

- *V jaké podobě a míře se vyskytuje důraz na lidovou suverenitu a antagonismus výše zmíněné teorie populismu – rozdělování společnosti na „my“ a „oni“ v programatice a mediálních reprezentacích obou politických subjektů?*

Teorie populismu Case Mudda je pro tuto práci stěžejní, vrátím-li se zpět k jeho definici, ve které vnímá populismus jako thin-centred ideologii: „... ve které je společnost ve své podstatě rozdělena do dvou homogenních antagonistických skupin, a to na ‚obyčejné lidi‘ a ‚zkorumpované elity‘, které argumentují tím, že by politika měla být vyjadřována vůlí lidu...“ (Mudde- Kaltwasser 2017: 5–6), V představené definici lze zaznamenat charakteristiky, které Francisco Panizza označuje jako analytické jádro populismu: (1) lid a elity jako homogenní celky, (2) antagonistický vztah lidu a elit (3) lid jako morálně nezkažený suverén. Cas Mudde pracuje s jádrovými znaky: (1) lidu, (2) elity a s (3) obecnou vůlí, jež velmi úzce souvisejí s kategorizací Francisa Panizza, tak jak jsem je představil v teoretické části práce. Považuji za vhodné pracovat rovněž s jádrovými znaky Case Mudda, a to kvůli jasnějšímu vymezení těchto populistických znaků, a tím i konkrétnějším výsledkům analytické části práce. Jsou to právě zmíněné jádrové znaky, které jsou v populismu klíčové pro obsahovou analýzu mediálních reprezentací a programatik obou politických subjektů.

Jako populistický výrok, bod programu či příspěvek bude identifikován takový, který odkazuje na (1) *lid nebo elitu jako homogenní skupiny*. Tedy který bude obsahovat prvek homogenosti, jenž se nejčastěji vyskytuje při vymezování vůči elitám, lidu nebo nadnárodním organizacím (např. Evropské unii), neziskovým organizacím, institucím, politickým stranám.

Rovněž označím jako populistické výroky, programové body, či příspěvky, ve kterých bude poukazováno na (2) *antagonistický vztah mezi elitami a lidem*. V této charakteristice se nejčastěji jedná o různé anti-establishmentové apely, obviňování z korupce, očerňování elit nebo líčení elit jako neschopných. Kritika se však nemusí týkat pouze establishmentu, ale i elit, které zastávají vysoké politické, mediální, ekonomické, či umělecké pracovní pozice. Rovněž se zaměřím

na antagonistický vztah týkající se vymezování v etnickém slova smyslu, což se nejčastěji týká imigrantů a menšin.

Za třetí a poslední populistické jednání budu považovat odkaz na ideu *lidu jako (3) morálně nezkaženého suveréna*, který trpí pod nadvládou elit. Důraz budu brát na glorifikaci lidu, jeho morální cnosti a vykreslování v pozitivním smyslu slova. Rovněž budu chápat jako populistické jakékoliv snahy o navrácení moci zpět do rukou lidu, čehož se populisté snaží dosáhnout nejčastěji pomocí zavedení prvků přímé demokracie. I zde je apel populistů na omezování suverenity lidu, který může údajně jako u předchozích bodů pramenit z nadnárodních organizací, či samotných elit. Zaměřím se také na apel kritiky reprezentativní demokracie, na kterou je populisty nahlíženo jako na formu aristokratické moci, ve které je s občany zacházeno jako s pasivními entitami. Následně komparativní metodou zhodnotím, nakolik a v čem z těchto charakteristik oba politické subjekty vyčnívají a na které se soustředí nejvíce.

ANO se efektivně staví do role protikorupční strany a svou rétoriku založilo na kritice ostatních politických subjektů, jakožto neschopných vykonávat správu státu. Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury vsadila na ostrou rétoriku zaměřenou vůči imigrantům. Tato populistická rétorika však naráží z hlediska témat na své hranice. ANO vstupem do vlády potvrzuje své establishmentové postavení, a tak je kritika ostatních politických subjektů jako zkorumpovaných logicky obtížnější.²¹ Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury těžila zejména z migrační krize, jež měla své vyvrcholení v roce 2015.

Jako metodu jsem zvolil zmíněnou obsahovou analýzu,²² kterou její zakladatel Bernard Berelson definoval jako „... *výzkumnou techniku pro objektivní, systematický a kvantitativní popis manifestního obsahu komunikace.*“ (Berelson

²¹ Ačkoliv ne nemožná, jak popsal Cas Mudde, který zmiňuje případ Vladimíra Mečiara, který redefinoval elity poté, co získal podíl na moci a nadále tak uplatňoval anti-establishmentový apel (Mudde-Kaltwasser 2017: 12).

²² Obsahová analýza prošla dlouhým vývojem - v 50. letech 20. století byla definována jako technika/metoda. Za posledních 20. let si obsahová analýza vydobyla kvůli intenzivnímu využívání své nezaměnitelné postavení ve společenských vědách (Dvořáková 2010: 95).

1952: 18, Dvořáková 2010: 95). Vývoj a časté používání obsahové analýzy ve společenských vědách si vyžádal další definice obsahové analýzy. Za jednu z aktuálnějších lze považovat definici Neundorfové: „*Obsahová analýza je sumarizující, kvantitativní analýza sdělení, která spoléhá na vědecké metody (zahrnující rozlišení objektivitu-intersubjektivitu, a priori stanovení designu výzkumu, reliabilitu, validitu, zobecnitelnosti, opakovatelnost a testování hypotéz) a není limitována ani typem proměnných, které jsou měřeny, ani kontextem, ve kterém je sdělení vytvořeno nebo prezentováno.*“ (Neundorf 2002: 10). Mezi nejčastěji uznávané klady obsahové analýzy patří aplikovatelnost na různé typy textových dat, přizpůsobení výzkumným záměrům a explanace, jež je opřena o objektivní a kvantitativní zhodnocení. Nevýhodou obsahové analýzy je její vágní vymezení a s tím spojený subjektivismus, který je rovněž spojen s kvalitativním rozměrem (Dvořáková 2010: 96).

Subjektivismus není problémem jen pro obsahovou analýzu, ale pro analýzu populismu obecně. Populismus jako takový útočí na emoce, které lze sice intuitivně velmi dobře vnímat, problém však nastává s vědeckým uchopením a operacionalizací této složky (Mudde 2004: 542). Jako autor jsem si možného zkreslení výzkumu vědom, abych se tomuto riziku v analýze vyhnul, budu každý populistický výrok, příspěvek na sociální síti Facebook a bod programu opakovaně kontrolovat.

K výzkumu bude použita primárně metoda obsahové analýzy, kterou budu analyzovat program a mediální reprezentace (zahrnující sociální síť Facebook a výroky představitelů hnutí do médií), jako populistický bude identifikován programový bod, vyjádření, či příspěvek na sociální síti, který splňuje atributy výše definovaných jádrových znaků Francisca Pannizi a Case Mudda

2.1.1 Metoda sběru dat a časové vymezení analytické části práce

V mediálních reprezentacích budu vycházet zejména ze seriózních médií, tedy těch, která nejsou považována za manipulativní či dezinformační. Mezi seriózní média lze zařadit: ČT24, Hospodářské noviny, Aktuálně, Novinky, MFDnes, Lidové noviny, iRozhlas (Evropské hodnoty 2016, Gregor – Vejvodová 2018: 131–136). Pro obsahovou analýzu sociálních médií jsem si zhotovil pomocí nástroje monitoringu médií Newton media datový korpus o 49 997 slovech, který je zdrojově zhotoven z výše uvedených zpravodajských portálů a příspěvků oficiálních facebookových stránek obou předsedů hnutí.

V analýze sociálních médií se zaměřím na příspěvky na sociální síti Facebook, význam reprezentace v této oblasti stále stoupá, a proto považuji tento zdroj pro analýzu za velmi užitečný. Sociální sítě jsem se rozhodl do práce zakomponovat také proto, že již nějakou dobu nejsou novinkou v politické komunikaci, ale důležitou částí politických kampaní a komunikace, která populistům umožňuje mluvit „přímo“ s „lidem“, což je také jeden z důvodů, proč jsou sociální sítě populisty tak oblíbené (Moffit 2019: 34–35, Alvares – Dahlgren 2016: 53). V této části analýzy budu pracovat s příspěvky, které se objevily na hlavních stránkách – zdi tzv. „*timeline*“ obou profilech politických subjektů.

Časové rozmezí sběru dat jsem vymezil na období mezi vyjednáváním vlády a jejím jmenováním 13. července 2018 (Vláda 2018). Za toto období lze považovat zveřejnění volebních výsledků, jež bylo známo druhého dne po volbách, které se konaly v období 20. – 21. 10. 2017 (Volby 2017). Analyzované období se tak bude týkat od 22.10. 2017 do 13.7. 2018.

2.2 Vznik a vývoj hnutí ANO

Za okamžik politického zrodu hnutí ANO považuje Lubomír Kopeček konec září 2011, kdy se Andrej Babiš objevil jako host v pořadu show Jana Krause. Babiš zde poprvé představil svou iniciativu „*Občanské fórum proti korupci, nekompetentnosti politiků a za vymahatelnost práva*“ (Kopeček 2018: 93), později se Andrej Babiš rozhodl pro označení „*Akce nespokojených občanů*“²³ (Kopeček 2018: 94) se zkratkou ANO 2011, nicméně ostatní slova z názvu jasně vyjadřovala hlavní body právě se rozvíjející Babišovy kampaně (Kopeček 2018: 94). Představení hnutí ANO 2011 bylo nápadně podobné způsobu, jakým představil Silvio Berlusconi svou stranu Forza Italia, tedy formou velkého inzerátu v několika celostátních novinách začátkem listopadu 2011. ANO bylo registrováno na ministerstvu vnitra 11. května 2012 (Kopeček – Svačinová: 2015, Ministerstvo vnitra ČR nedatováno). Nelze však říci, že by Andrej Babiš do té doby neměl napojení na politiku. Dlouhodobě udržoval dobré vztahy s ČSSD a ODS, stranám posílal v minulosti dary (Novotná 2017).

Předsedovi nejúspěšnějšího hnutí v ČR se podařilo nashromáždit majetek, který je odhadován na několik desítek miliard korun. Pod Babišův holding Agrofert spadá několik firem, které se podílely, nebo stále podílejí na veřejných zakázkách. Pro úspěch nové strany, v jejímž čele stojí politický podnikatel, je optimální prostředí vysoké stranické nestálosti voličů a nedůvěry k dosavadním stranám. Toto prostředí existovalo v českých podmínkách již od roku 2010 a posílily je nepopulární ekonomické reformy Nečasovy vlády společně s ekonomickou recesí. Klíčovým impulzem však byl zásah na Úřadu vlády v roce 2013, který přivedl dosavadní stranický systém na hranu kolapsu. V rámci zásahu byla zatčena Jana Nagyová, ředitelka kabinetu premiéra Nečase, společně

²³ Na podzim roku 2011 si Andrej Babiš tento název zaregistroval v několika variacích na své jméno jako ochrannou známku, později registroval i stranické logo, nebo již známý slogan „ANO, bude líp“. Andrej Babiš důsledně dbal na vlastnictví jeho hlavních identifikačních znaků, což názorně dokládá přenášení podnikatelských návyků do politiky (Kopeček 2018: 98).

s několika bývalými poslanci ODS a vedoucích představitelů vojenské zpravodajské služby. Policie přišla s obviněním z korupce a zneužitím funkce. Podle Marketingové expertky ANO Anny Matuškové by kampaň Babišovy strany bez tohoto skandálu „nikdy nezafungovala“ (Kopeček 2018: 102–103).

ANO dokázalo popsané situace velmi dobře využít a nasadilo ostrou volební kampaň (Kopeček 2018: 105). Babiš nejprve vyzkoušel několik reklamních agentur, aby posléze najal špičkové volební a marketingové experty Petra Topinku, Marka Prchala a Annu Matuškovou. ANO pak na jejich doporučení začalo spolupracovat se specialistou na volební výzkumy Alexandrem Braunem a americkou agenturou PSB (Kopeček 2018: 104).

V parlamentních volbách v roce 2013 si ANO okamžitě získalo voliče Věcí veřejných. Babišovu hnutí nahrála také ztráta opoziční věrohodnosti sociálních demokratů, kteří se vůči nové konkurenci ANO (a již neexistujícím) Úsvitu národní koalice ocitly v defenzívě. Babišovi se podařilo oslovit širokou škálu voličů protikorupční rétorikou a kompetentním řízením státu jako firmy.

Agrofert hrál a stále plní nezpochybnitelně důležitou roli ve fungování strany. V roce 2013 ANO využilo zdroje a možností této firmy, což poskytlo hnutí obrovské výhody vůči konkurenci. Ostatní parlamentní strany nebyly připraveny na předčasné volby. Téměř neomezené příjmy dokládá částka 111 milionů korun, které ANO do voleb vložilo. Této cifře se přiblížila pouze ČSSD, a to s 87 miliony korun. Částky ostatních parlamentních stran, které mohly dát do kampaně, byly pak mnohem menší. Babiš rovněž začátkem roku 2013 koupil od německého vlastníka mediální skupinu Mafra, která vydává nejčtenější seriózní deník Mladou frontu Dnes a Lidové noviny (Šídlo 2018, Kopeček 2018: 126). Mafra se stala politickou oporou Andreje Babiše. Dokladem je kauza kolem novináře Mladé fronty Marka Přibila, který měl s Andrejem Babišem konzultovat načasování vydání článků dehonestujících představitele ČSSD (Kopeček 2018: 127, Kroupa 2017).

Za zmínku stojí i to, jak je Andrej Babiš otevřený novým inovacím a nápadům, což je dobře viditelné u sociálních sítí. Výsledkem je důraz na Babišův facebookový profil, který se snaží být co možná nejatraktivnější (Kopeček 2018: 104). Úspěchem tohoto postupu byl nejlepší volební výsledek pro nový politický subjekt v historii České republiky. ANO získalo v předčasných volbách 18,65 % hlasů a v Poslanecké sněmovně obsadilo hnutí 47 mandátů (Volby 2013).

Tabulka 2: Volební výsledek ANO v různých typech voleb (v procentech)

Typ voleb	Volby do Poslanecké sněmovny		Komunální volby	Volby do Evropského parlamentu	Krajské volby
	2013	2017	2014	2014	2016
Procento získaných hlasů	18,65	29,64	29,64	16,13	21,05

Zdroj: Český statistický úřad, u komunálních voleb jsou uvedeny výsledky samostatné kandidatury ANO za všechna zastupitelstva včetně městských částí (Kopeček 2018: 107)

Úspěch hnutí předurčil ANO jako důležitého vládního koaličního partnera. Jednání probíhala mezi ANO, vítěznou ČSSD (20,45 %) (Volby 2013) a Křesťanskou a demokratickou unií – Československou stranou lidovou (KDU-ČSL). Vyjednávání však ztroskotala vlivem aféry tzv. lánské schůzky, jež vznikla jako výsledek rozporů mezi dvěma křídly v ČSSD. ANO a KDU-ČSL deklarovaly, že s vyjednáváním o vládě počkají, až se situace v ČSSD vyřeší (iRozhlas 2013). To se rozběhlo znovu poté, co byl předseda ČSSD Bohuslav Sobotka pověřen prezidentem republiky Milošem Zemanem vyjednáváním o vládě. Spory ve vyjednávání se týkaly především rozdělení jednotlivých resortů a sporů kolem Babišova lustračního osvědčení (Součková 2014). Poté, co došlo k všeobecnému konsensu ve vládní koalici, byla 6. ledna 2014 podepsána koaliční smlouva. Prezident Miloš Zeman však jmenoval vládu až devadesát tři dní od konání voleb. Jedním z důvodů onoho pozdního

jmenování bylo chybějící lustrační osvědčení budoucího ministra financí Andreje Babiše. Ten vedl na Slovensku soudní spor se slovenským Ústavem paměti národa o to, zda je spolupracovníkem STB²⁴ (iRozhlas 2018). Poté co koalice prosadila změnu služebního zákona,²⁵ která umožnila Andreji Babišovi stát se ministrem financí, ačkoliv neměl lustrační osvědčení, rozhodl se prezident Miloš Zeman vládu jmenovat. Vláda ANO, ČSSD a KDU-ČSL získala důvěru 18. února 2014 (Vláda ČR 2014).

Babišovi se podařilo v prvních letech vládnutí rozumně neopakovat strategii Věcí veřejných, vyhýbal se vládním konfliktům a ani se nestylizoval do role vnitřní opozice.²⁶ Namísto toho posiloval image ANO coby strany, která je schopna řídit stát jako firmu. Navíc se Babišovi dařilo (a stále daří) prodávat vládní úspěchy. Z těch nejvýraznějších to je bezpochyby EET (evidující on-line obchodní transakce), která má napomoci lepšímu výběru daní (Kopeček 2018: 107).

Sociální demokracie ani lidovci nechtěli vyhrocovat vztahy s ANO, což se projevilo zejména ve vypuknutí skandálů kolem Čapího hnízda na začátku roku 2016,²⁷ Babišovu pozici však tento skandál neohrozil. První větší konflikt mezi stranami na vládní úrovni spustil tehdejší ministr vnitra za ČSSD Milan Chovanec, když se rozhodl reorganizovat speciální složky včetně protikorupční jednotky. Andrej Babiš hrozil vypovězením koaliční smlouvy, na které nakonec nedošlo.

²⁴ Soudy se začaly zabývat údajnou spoluprací Andreje Babiše s STB již v lednu 2012. Babiš tehdy podal u bratislavského soudu žalobu na Ústav paměti národa. Slovenské soudy nejprve rozhodly, že je Babiš uveden jako agent STB neoprávněně. Rozhodnutí krajského a nejvyššího soudu však zrušil slovenský Ústavní soud (iRozhlas 2018).

²⁵ Prezident Miloš Zeman zprvu prosazovaný služební zákon vetoval, nakonec jej poslanci prosadili přes prezidentovo veto (ČT24 2017).

²⁶ Proces proměny z opoziční strany ve vládní formaci doprovázely evidentní posuny ve vymezení ANO. Názorně to ukazuje jazykově drobná, ale obsahem významná úprava jednoho z původních sloganů z voleb 2013: „*Nejsme jako politici, makáme!*“ (Kopeček 2018: 108) v „*Nejsme jenom politici, makáme!*“ (Kopeček 2018: 108).

²⁷ Farmu Čapí hnízdo vlastnila jedna z firem Agrofertu do roku 2007. Farma byla později z holdingu vyčleněna kvůli rekonstrukci areálu, přesněji z důvodu získání padesátimilionové dotace pro malé a střední firmy, na které tak obrovský koncert jako Agrofert neměl nárok. Po uplynutí pětiletého období, které je nutné pro splnění dotačních podmínek, se Čapí hnízdo vrátilo do holdingu. Případ vyšetřil Evropský úřad pro boj proti podvodům, včetně české policie (Kopeček 2018: 108–109).

Nicméně ANO záležitost využilo k posílení protikorupčního apelu (Kopeček 2018: 108).²⁸

Zhoršení vztahů na vládní úrovni zapříčinilo přijetí zákona o střetu zájmů, jež měl omezit podnikatelské aktivity členů vlády. Zákon si okamžitě vysloužil pojmenování Lex Babiš, a i přes ostrou kritiku prezidenta Miloše Zemana byl nakonec na podzim roku 2016 přijat (ČT 24 2017). Zákon donutil Andreje Babiše se formálně zbavit vlastnictví Agrofertu tak, že jej převedl do svěřeneckých fondů. Kritický vliv na strany ve vládní koalici pak měla debata v první polovině roku 2017 kolem daňového podvodu Andreje Babiše.²⁹ Souběžně s podvodem se diskutovala nejasnost kolem původu peněz, za které předseda hnutí ANO nakoupil dluhopisy. V polovině března 2017 odhlasovala poslanecká sněmovna usnesení, ve kterém požadovala, aby Babiš vyvrátil nejpozději do konce dubna podezření z daňových úniků.³⁰ V květnu 2018 vládní konflikt vyvrcholil odvoláním ministra financí Andreje Babiše a nahrazením jeho osoby Ivanem Pilným (Kopeček 2018: 108–110, Bartoníček 2017). Koalice zůstala formálně zachována, jednalo se spíše o přechodný stav, který trval do říjnových parlamentních voleb (Kopeček 2018: 110).

Říjnové parlamentní volby v roce 2017 ANO vyhrálo s 29,64 % (Volby 2017), hnutí mělo velký náskok před druhou ODS s 11,32 % (Volby 2017) či před hnutím Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury, které se umístilo na čtvrtém místě s 10,64 % (Volby 2017).

Andrej Babiš se po volbách mohl opřít o prezidenta Miloše Zemana, který mu dal takřka neomezený prostor pro více než půlroční vyjednávání o nové vládě. Předseda hnutí ANO nejprve sestavil jednobarevnou vládu na pověření prezidenta z 31. října 2017, vláda pak byla jmenována 13. prosince 2017. Podle

²⁸ ANO se podařilo prosadit do veřejného diskurzu jednoznačně pejorativní nálepky „tradiční strany“ či „tradiční politici“ (Kopeček 2018: 109).

²⁹ Babiš se měl podvodu dopustit koupí dluhopisů od Agrofertu za téměř půl miliardy korun během let 2013 a 2014, čímž se vyhnul placení daní, jelikož výnos z dluhopisů nepodléhal zdanění. Babiš tak využil mezery v zákoně (Kopeček 2018: 109).

³⁰ Pro usnesení krom části opozice rovněž hlasovala sociální demokracie a lidovci (Kopeček 2018: 110).

očekávání nezískala 16. ledna 2018 důvěru od Poslanecké sněmovny (Vláda ČR 2017, Kopeček 2018: 111). Vládní vyjednávání komplikovala především kauza Čapí hnízdo. Ačkoliv bylo trestí stíhání Andreje Babiše přerušeno, jelikož Babiš získal nový poslanecký mandát a s ním imunitu, Poslanecká sněmovna odhlasovala nové vydání předsedy hnutí společně s prvním místopředsedou ANO Jaroslavem Faltýnkem (Kopeček 2018: 111).

První vláda Andreje Babiše vládla v demisi po dobu šesti měsíců³¹ (iRozhlas 2018a), jednání probíhalo mezi ČSSD, KSČM a SPD. Babiš upřednostňoval jednobarevnou vládu s tolerancí ostatních parlamentních subjektů. Předseda ANO očekával, že by sociální demokracie mohla tolerovat menšinovou vládu ANO na základě programové dohody s možností nominovat náměstky a ministry. Jedinou stranou, která byla ochotna vytvořit vládní koalici s ANO, bylo SPD, avšak proti ní se Andrej Babiš několikrát razantně vymezil – rozpor viděl v referendu o vystoupení z Evropské unie či z NATO (ČT 24 2018). Další překážkou pro vládní koalici ANO s SPD bylo mimo jiné xenofobní a krajně pravicové směřování Okamurova hnutí, navíc by takové vládní spojení nenašlo většinu ve sněmovně. Rovněž narážela otevřená podpora SPD menšinové vládě ANO u části vedení na nesouhlas, ačkoliv ANO s SPD a KSČM spolupracovalo při povolebním ustavování orgánu v poslanecké sněmovně (Kopeček 2018: 111).

Na jaře 2018 se ANO „vrátilo“ k vyjednávacímu stolu s ČSSD.³² Nakonec se podařilo vytvořit menšinovou vládu s podporou komunistů, kteří tak podpořili vládu při červencovém hlasování o důvěře v poslanecké sněmovně. Zrod této vládní koalice provázel odpor části sociálních demokratů. ČSSD si nakonec odhlasovala vstup do vlády s ANO ve vnitrostranickém referendu. (Hospodářské noviny 2018, Kopeček 2018: 111).

³¹ Jednalo se o druhou nejdéle vládnoucí vládu v historii samostatné České republiky v demisi (iRozhlas 2018a).

³² Obnovené vyjednávání o vládní koalici mezi ČSSD a ANO bylo reakcí na novou nabídku přenechat sociální demokracii pět ministerstev včetně ministerstva vnitra, o které vedly strany spory (ČT24 2018).

2.3 Vznik a vývoj Svobody a přímé demokracie – Tomio Okamury

Ačkoliv Tomio Okamura v únoru 2013 odmítal tvrzení o tom, že by chtěl zakládat politickou stranu, v polovině března na výjezdni debatě v Olomouci informoval o záměru přijít s novým politickým subjektem. Strana měla spojovat osobnosti napříč společností a politickým spektrem, přesněji mělo jít o „... *jednotné hnutí protivládních iniciativ, které uspěje ve volbách do Poslanecké sněmovny pod Okamurovým vedením.*“ (Svačinová 2018: 151). Dne 29. dubna 2013 ohlásil Tomio Okamura založení politického hnutí Úsvit přímé demokracie a v květnu téhož roku byl Úsvit zaregistrován. Hnutí zahrnovalo devět členů zakladatelů³³ a jeho hlavními programovými body byly Okamurovy návrhy prvků přímé demokracie, které jsou inspirovány Kohoutovými návrhy na zavedení prezidentského systému. Volební kampaň pro parlamentní volby v roce 2013 byla založena na osobnosti Tomio Okamury a Úsvit – přímé demokracie získal 6,88 % hlasů a 14 mandátů (Svačinová 2018: 151–154, Volby 2013).

Již v roce 2014 museli čelní představitelé Úsvitu řešit první kauzy. Reportéři časopisu Reflex zjistili, že z Úsvitu odešly téměř dva miliony korun na osobní účet Tomio Okamury, a to za marketingové a mediální poradenství (Echo24 2014). Místopředseda strany podal později vysvětlení, že peníze byly splátkou Okamurovi za půjčku na doplňovací senátní a připravované evropské volby (Svačinová 2018: 155).

V průběhu voleb roku 2014 se Úsvit potýkal s neúspěchy. Prvním takovýmto neúspěchem byly lednové senátní volby na Okamurou uvolněný post ve Zlínském kraji, kde již v prvním kole neuspěl kandidát Úsvitu. Ve volbách do Evropského parlamentu strana s 3,12 % hlasů také neuspěla. Vliv na tyto volby měla nepochybně kauza kolem lídra kandidátky Evy Samkové, která čelila podezření z úvěrového podvodu. Kvůli nefungující organizační struktuře strany

³³ Jako zajímavé stojí uvést, že na kandidátních listinách Úsvitu přímé demokracie se objevili poslanci z Věcí veřejných, přičemž zřejmě nejkontroverznějším rozhodnutím bylo obsazení první příčky na kandidátce pro Plzeňský kraj Vítem Bárrou (Svačinová 2018: 152).

nedokázal Úsvit sestavit kandidátky v některých okresních městech. Výsledkem byl debakl, kdy z 1573 kandidátů v obcích a městských částech v samostatných kandidátkách bylo zvoleno pouze 54 zastupitelů, neúspěšných bylo i deset kandidátů Úsvitu v senátních volbách, žádný z nich se nedostal ani do druhého kola (Svačinová 2018: 156).

Začátkem roku 2015 se v hnutí objevil závažný vnitrostranický rozkol, který začal odvoláním Radima Fialy z poslaneckého klubu, a to proti vůli předsedy strany Tomio Okamury. V polovině února se členové poslaneckého klubu společně s předsednictvem shodli s nestraníky zvolenými za Úsvit na vytvoření nového politického subjektu. Nově vzniklá strana měla kooptovat poslance zvolené za Úsvit společně se zástupci regionálních stran a hnutí a umožnit vstup zájemcům o členství. O čtrnáct dní později svolal předseda hnutí Tomio Okamura konferenci, na které proběhlo hlasování všech devíti poslanců. Konference uložila Okamurovi respektovat hlasování klubu a předsednictva v otázce vzniku nové strany (Svačinová 2018: 157–158). Ten celou situaci označil za puč, poté co byl v dubnu 2015 s poslancem Radimem Fialou vyloučen ze strany. V srpnu téhož roku se Úsvit přímé demokracie přejmenoval na Úsvit– Národní Koalice, do jejíhož čela si vedení zvolilo Miroslava Lidinského³⁴ (Aktuálně 2015, iDnes 2015).

I po této události tvrdil Tomio Okamura, že se nechystá zakládat novou politickou stranu, avšak na začátku května 2015 ohlásil nové hnutí Svoboda a přímá demokracie. Předsedou strany se stal Tomio Okamura, post místopředsedy zastupuje Radim Fiala. Z hlediska programu se SPD snaží být radikálním subjektem, který ovládne téma migrace (Svačinová 2018: 179). Ihned s ohlášením

³⁴ Miroslav Lidinský po svém zvolení do čela strany oznámil, že spojí Úsvit s iniciativou Blok proti islámu Martina Konvičky. Oba politické subjekty pak vytvořily společný program „Hrdá a bezpečná země“ (Hospodářské noviny 2016) pro krajské a senátní volby. Spolupráce skončila poté, co Blok proti islámu vypověděl Úsvitu–Národní Koalice smlouvu kvůli neplnění závazků ze strany Úsvitu a jeho snahy využít partnerství ve vlastní prospěch (Aktuálně 2016). Z Úsvitu začali postupně odcházet členové, kteří nesouhlasili s výrazným ovlivňováním o vládnutí ve straně Vítem Bártou, členové si stěžovali na nedemokratické praktiky. Dalšími problémy bylo direktivní a centralistické řízení strany, zcela popírajícího proklamovaný princip přímé demokracie. Po neúspěšných krajských a senátních volbách strana už pouze přežívala. Nakonec se rozhodla sněmovních voleb v roce 2017 neúčastnit a později změnila svou právní formu na spolek (Svačinová 2018: 160).

o založení nové strany požádali tři členové zakládajícího výboru Tomio Okamura, Radim Fiala, a Jaroslav Staník³⁵ o registraci strany, která vznikla 2. 6. 2015 (MV ČR nedatováno). Oznámili, že půjde o otevřenou stranu, která začne ihned přijímat nové členy a budovat regionální struktury ve všech krajích. Avšak strana není tak otevřena novým členům, jak její předseda tvrdí. Podle Tomio Okamury disponuje strana více než 10 000 členy. V přihlášce na vstup do Svobody a přímé demokracie je však uvedeno, že žadatel o členství musí čekat minimálně dva roky na její vyřízení a schválení představenstvem strany (Aktuálně 2019).

Při příležitosti registrace strany oznámil Radim Fiala, že SPD³⁶ bude radikální hnutí, jehož cílem bude referendum o vystoupení České republiky z Evropské unie, zpřísnění imigračních podmínek a postavení radikálního islámu mimo zákon (Svačinová 2018: 181). Na svých stránkách se SPD profiluje jako „... *vlastenecké a demokratické hnutí, které povede nekompromisní politický zápas za nezávislost a suverenitu českého státu...*“ (SPD program). Mezi hlavní cíle Svobody a přímé demokracie patří prosazování zásadních legislativních a ústavních změn, které mají směřovat k obraně demokracie v České republice. SPD usiluje o přímé zapojení veřejnosti do politiky, z toho pak plyne požadavek zavést prvky přímé demokracie do systému. Strana klade důraz na tradiční hodnoty a považuje fungující rodinu za její podstatu (SPD program).

Svoboda a přímá demokracie se dohodla na spolupráci se Stranou práv občanů vedenou senátorem Velebou a v jedenácti (z třinácti) krajů byla spuštěna volební kampaň. Jejich rétorika se týkala národních témat, nejvýraznější bylo téma boje proti migraci, kritiky EU, vlády za podpory prezidenta Zemana a odmítání koncesionářských poplatků. Volební výsledek vzbudil překvapení, když koalice SPD a SPO překročila pětiprocentní uzavírací klauzuli v devíti z jedenácti krajů. Z celkového počtu 34 zvolených zastupitelů získala koalice SPD osmnáct. Dva další kandidáti byli zvoleni na samostatné kandidátce Zlínského kraje. Oproti

³⁵ Současný tajemní Úsvitu a blízký spolupracovník Tomio Okamury již v Úsvitu (Svačinová 2018: 181).

³⁶ Na ideové konferenci si hnutí změnilo název a doplnilo jej o Okamurovo jméno. Celý název od prosince 2016 zní Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura (Svačinová 2018: 182).

krajským volbám dopadly o něco hůře volby senátní, kde SPD dokázala postavit pouze tři kandidáty, přičemž se ani jeden nedostal do druhého kola (Svačinová 2018: 184).

V říjnových parlamentních volbách 2017 získala SPD 10,64 % hlasů, což straně zajistilo 22 poslaneckých křesel (Volby 2017). Kampaň hnutí byla zahájena v červenci a SPD využívala tradičních nástrojů politické reklamy, kterou propojovala na sociálních sítích (zejména Facebook). Okamura společně s dalšími vrcholnými představiteli strany se aktivně účastnili setkání s voliči – objížděli obce s petičními stánky. SPD také vydávalo volební noviny s názvem „Na vlastní oči“, které měly rétorikou a formou blízko k bulvárním deníkům.

SPD získala stejný počet mandátů jako Česká pirátská strana a drží třetí místo v počtu křesel ve sněmovně. Hnutí dokázalo profitovat z ochoty spolupráce s ANO a KSČM při ustavování sněmovny. Vyjednálo tak například post místopředsedy sněmovny pro Tomio Okamuru, post předsedů sněmovních výborů obsadil Radim Fiala a pozici předsedy bezpečnostního výborů obsadil Radek Koteň,³⁷ Miloslav Rozner³⁸ získal post předsedy komise pro kontrolu NBÚ (Svačinová 2018: 185).

V jednáních o vládě si SPD udržovalo výhodnou vyjednávací pozici a díky svému volebnímu zisku využívalo také nepříjatelnosti trestně stíhaného Babiše, a to ze strany mainstreamových stran. Po volbách byla SPD ochotna vyjednávat s ANO. Okamurovo hnutí nabízelo společně s KSČM ochotu podporovat případný menšinový kabinet ANO, pokud by byly naplněny některé programové body SPD. Poté, co první vyjednávání mezi ANO a ČSSD skončilo v dubnu 2018 neúspěšně, vyzýval prezident Miloš Zeman Andreje Babiše k vytvoření menšinového kabinetu s podporou SPD a KSČM. Tato podoba vládní koalice však nebyla naplněna a premiér v demisi se vrátil k vyjednávacímu stolu s ČSSD (Svačinová 2018: 185).

³⁷ Radek Koteň zastává post 2. místopředsedy Regionálního klubu SPD v Kraji Vysočina (Novinky nedatováno a).

³⁸ Miloslav Rozner je lídrem jihočeské kandidátky a expertem na kulturu SPD (Novinky nedatováno b).

Ačkoliv byl vyjednán menšinový vládní kabinet ANO a ČSSD s podporou KSČM, byla spolupráce ANO, KSČM a SPD ve sněmovně stále patrná. To platilo zejména v personální rovině – schvalování představitelů KSČM i SPD, tak v legislativní aréně či sněmovních procesech, kdy tato „koalice“ blokovala např. schválení programů schůzí (Svačinová 2018: 186, Novinky 2018).

Hnutí Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury má za sebou již řadu kauz, za ty nejvýraznější stojí uvést například antisemitský výrok poslance Miroslava Roznera k bývalému koncentračnímu táboru v Letech u Písku (Echo24 2018), či podnikání poslance Lubomíra Volného, které je v rozporu s programem SPD³⁹ (iDnes 2018). Hnutí se navíc potýká s problémy podobnými těm v Úsvitu, a to podivnému nakládání s financemi⁴⁰ (Česká pozice 2018).

Až do nedávné doby se zdálo, že tyto kauzy neohrožují nijak závažněji fungování strany, avšak v posledních měsících se strana potýká s odchodem členů, kteří zakládají konkurenční politický subjekt. SPD se takto rozhodl opustit poslanec Lubomír Volný poté, co byla zrušena základna regionálního klubu SPD Moravskoslezského kraje, kterou vedl, „... vedení SPD to zdůvodnilo systematickým porušováním stanov a krácením demokratických práv členů...“ (Lidovky 2019). Lubomír Volný společně s dalšími odcházejícími členy SPD Marianem Bojko a Ivanou Nevludovou založili hnutí Jednotní Alternativa pro Patrioty (Lidovky 2019).

³⁹ Lubomír Volný pronajímá celkem šest bytových jednotek v Ostravě ve čtvrti Přívoz sociálně slabým rodinám za trojnásobně vyšší cenu, než jsou ceny v obecním domě. Stát tak musí těmto rodinám doplácet příspěvky na předražený nájem. Byznys Lubomíra Volného s chudobou kritizovali také zastupitelé Ostravy z řad ANO, ale i jeho straničtí kolegové (iDnes 2018).

⁴⁰ Okamurovo hnutí poslalo 7,4 milionů korun agentuře SANEP, která osm dní před říjnovými parlamentními volbami zveřejnila průzkum důvěry politiků, přičemž první místo z šestnácti kandidátů obsadil právě Tomio Okamura (Česká pozice 2018).

2.4 Obsahová analýza programatiky hnutí ANO

Ještě v roce 2013 v době vyhlášení předčasných voleb postrádalo ANO rozsáhlejší program a mělo pouze heslovité programové teze, které čerpaly z výroků a prohlášení Andreje Babiše. Jednotlivé body volebního programu byly představovány narychlo a nakonec celý program dokončili volební experti několik týdnů před prvními volbami ANO. Narychlo vytvořený volební program měl za následek programovou zmatečnost, jejímž výsledkem bylo, že u některých bodů programu prokázaly sociologické průzkumy, že měly potenciál voliče spíše odrazovat (Kopeček 2018: 130).

Analyzovaný program však vychází z roku 2017 a nese název „*Ted' nebo nikdy*“ (ANO program 2017) doplněný podnadpisem „*Ten jediný program, který potřebujete*“ (ANO program 2017). Program výrazně vychází z knihy „*O čem sním, když náhodou spím*“ s tím rozdílem, že neobsahuje návrhy, které vyvolaly kritickou debatu, jako např. zrušení Senátu, krajů, nebo zavedení většinového volebního systému s jednomandátovými obvody pro sněmovní volby. Nový program obsahuje již „tradiční“ boj ANO proti korupci, či téma digitalizace Česka. Ve snaze zacílit na konkrétní cílové skupiny se v programatice objevují body jako snížení zdanění (daně z přidané hodnoty) piva či domácí péče o seniory. Za zajímavé lze považovat, že ANO vynechalo v programu agendu EET, jelikož ta odradila část podnikatelů/voličů. ANO tento bod nahradilo posílením důrazu na roli státu (v duchu firemní efektivity) a také zvyšováním důchodů či garancí státní péče (Kopeček 2018: 132). Hnutí na svých oficiálních internetových stránkách nabízí dvě verze programu, kratší a 42stránkový „*Program pro volby do Poslanecké sněmovny 2017*“ (ANO program 2017).

V obou programech jsem našel minimum populistických programových zmínek, které by odpovídaly konceptu thin-centred ideologie Case Mudda. Lze tedy říci, že program není oproti programu Svobody a přímé demokracie ani zdaleka tak populistický. Zcela chybělo určení populistických jádrových znaků,

jako je rozdělování lidu nebo elit jako homogenních entit, kritika nadnárodních organizací, neziskových organizací, či mediálních elit. Za populistické body se dají označit ty, které se týkají korupce, ale ani zde není akcent tak silný, jako v případě SPD.

Na úplném začátku programu se nachází předmluva předsedy hnutí Andreje Babiše. V úvodním slovu je znatelný anti-establishmentový postoj, ve kterém předseda hnutí nejprve hovoří o příčinách pádu Nečasovy vlády a posléze přechází ke kritice celého systému *„Není to něco naprosto šíleného? Vidíte, a to jsme v tom žili... Jak dlouho? 29 let. V roce 1989 jsme doufali a ještě si pak mysleli, že se nesnesitelného korupčního systému konečně zbavíme. Nevyšlo to. Bojujeme s ním dodnes. Bohužel“* (ANO program 2017). Anti-establishmentový apel je vidět ve snaze očernit elity, které stojí za zkorumpovaným systémem, zatímco lid je vykreslován jako morálně čistý a trpící pod nadvládou elit. Tento příspěvek naplňuje některá kritéria jádrových znaků antagonistického vztahu mezi lidem a elitami a lidu jako morálně nezkaženého suveréna.

Předmluva je pak rozdělena do několika programových bodů: (1) bezpečnost, (2) efektivní a hospodárny stát, (3) investice do naší země a (4) investice do našich lidí. Samotný program je pak rozdělen do detailně popsanych 22 témat počínající bodem „efektivní stát“ a končící „sportem“ (ANO program 2017).

V prvním programovém bodě hovoří Andrej Babiš o migrační krizi: *„Ve světle nekončící migrační krize a teroristických útoků v Evropě je bezpečnost občanů prvořadá. Ochrana národní identity je pro nás prioritou [...] Musíme uzavřít vnější evropskou hranici, důsledně se bránit proti nelegální migraci, bojovat s pašeráky, a hlavně celou situaci řešit mimo evropský kontinent“* (ANO program 2017). V tomto programovém bodě si lze všimnout důrazu na antagonistický vztah lidu a jiného etnika, i když není tak výrazný, jako v případě Svobody a přímé demokracie, u které je téma migrace stěžejní.

V prvním programovém bodě „efektivního státu“ ANO požaduje: „... zrušit zvyk sněmovny zahodit po volbách všechny smysluplné návrhy zákonů. Zákony, které skončí ve sněmovně před volbami např. ve 2. čtení, by měla sněmovna převzít, pokud se na tom poslanci domluví, pokračovat a dopracovat je ke schválení“ (ANO program 2017). V tomto bodě lze spatřit kritiku neschopnosti elit, které se chovají neefektivně a podle ANO zbytečně zahazují jinak kvalitní zákony, rovněž je takto poukazováno na její neschopnost v bodě: „Odpolitizujeme Legislativní radu vlády, ve které by měli působit výhradně odborníci“ (ANO program 2017).

V tématu boje proti korupci stojí bod: „Nevzdáme boj proti korupci v policii a napravíme škody, které napáchala policejní reorganizace“ (ANO program 2017). Zde si lze podobně jako výše povšimnout anti-establishmentového apelu a s ním spojeného poukazování na neschopnost elit, v tomto případě reorganizace policie vládní ČSSD (Novinky 2017).

2.5 Obsahová analýza programatiky hnutí Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury

Program politického hnutí Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury byl schválen na 1. ideové konferenci v prosinci 2015 (SPD 2016) a je k dispozici na oficiálních internetových stránkách hnutí. V rétorice čelních představitelů strany a programatice dochází do značné míry k překryvu.

Program SPD navazuje na původní témata Úsvitu a naplňuje slova Radima Fialy, že SPD je radikální stranou. Obecné programové body, tzv. desatero, kopírují programatiku Úsvitu z roku 2013. SPD uchopilo zejména téma „migrační krize“, které eskalovalo v roce 2015 (Svačinová 2018: 201). Avšak k maximálnímu využití tématu „migrační krize“ zabraňovala nejednotnost protiislámských a protiimigranských politických subjektů. Byl to právě rok 2015, ve kterém došlo k rozkolu mezi Úsvitem přímé demokracie (ÚNK) a Svobodou přímé demokracie – Tomio Okamury. Po následném zániku ÚNK se zejména v roce 2017 (kdy téma

migrační krize oproti roku 2015 výrazně ustoupilo) podařilo SPD stát jediným subjektem, který výrazně uspěl na politické scéně s protiimigrační rétorikou (MV 2015: 11, MV: 2017: 13). Oproti Úsvitu má SPD navíc silný apel euroskepticismu a s ním spojené opakování požadavku referenda o vystoupení z EU, přičemž Evropská unie je prezentována jako spolutvůrce migrační krize (Svačinová 2018: 201).

Základní programové body SPD obsahují témata jako uzákonění široce koncipovaného referenda, přímou volbu politiků na všech úrovních, jejich odvolatelnost, zavedení prezidentského systému, ve kterém by měl přímo volený prezident pravomoc jmenovat a řídit vládu. SPD rovněž žádá osobní, hmotnou a trestní odpovědnost politiků a přísné trestání korupce (SPD program). Nejvíce propracovanými tématy jsou migrace a Evropská unie. Značný je také anti-establishmentový apel, který se týká zejména kritiky vládních a mediálních elit (Svačinová 2012: 202).

V prvním programovém bodě politického programu SPD nazvaném *„Chceme radikální změnu politického systému, chceme přímou demokracii, referendum a odvolatelnost politiků“* (SPD program) se SPD odkazuje na ideu lidu jako morálního suveréna. Strana se v tomto bodě zavazuje k prosazování *„... uzákonění širokého referenda jako nejvyššího projevu vůle občanů. Občané musí mít právo v referendu rozhodovat o zásadních otázkách týkajících se budoucnosti země...“* (SPD program). V tomto programovém bodě lze zaznamenat vykreslování lidu v pozitivním slova smyslu, s důrazem na jeho suverenitu, kterou chce SPD vrátit rozšířením implementačních prvků přímé demokracie do politického systému.

Za jednoznačně populistický lze označit další bod programu *„Osobní, hmotná a trestní odpovědnost politiků“* (SPD program). V něm SPD využívá antagonistického vztahu mezi elitami a lidem, když obviňuje z korupce elity *„Nechceme tunelování školství, životního prostředí, zdravotnictví, bezpečnosti země a sociálních služeb drahými a nefunkčními projekty. Veřejný sektor musí*

sloužit občanům, a ne k obohacování kmotrovských stranických mafii. Za korupci a rozkrádání veřejných prostředků musí následovat trest“ (SPD Program). Tento programový příspěvek rovněž obsahuje anti-establishmentový apel a očerňuje elity.

Populistický jádrový znak antagonistického vztahu mezi lidem a elitami lze zaznamenat i v dalších programových bodech. V bodě *„Chceme zákon o prokázání původu majetku“* (SPD program) líčí Okamurova strana elity znovu jako neschopné a objevuje se zmíněný anti-establishmentový apel: *„Co zloději ukradli, musí vrátit! Nelze připustit zbohatnutí politicko-korupční mafie na úkor ostatních členů“* (SPD program). Dále v tomto programovém bodě obviňuje elity z korupčních praktik, které praktikují na úkor morálně nezkaženého lidu (SPD program).

Jádrový znak antagonistického vztahu mezi elitami a lidem obsahuje rovněž programový bod: *„Konec zvyšování daní“* (SPD program), ve kterém opět dochází k očerňování elit, vlády a politických kmotrů *„Daně občanů nemohou sloužit na nehospodárné a nepotřebné projekty politických kmotrů vlád a stranických sekretariátů“* (SPD program). A k naplnění kritérií výše uvedeného jádrového znaku populismu dochází také u bodu s názvem: *„Nechceme drahý a nefunkční sociální systém, chceme systém podporující všechny slušné lidi – seniory, rodiny s dětmi, zdravotně postižené občany i děti ohrožené bídou“* (SPD program). Program SPD zde využívá onoho antagonistického vztahu, který se týká vymezování v etnickém slova smyslu, v tomto případě menšin *„Je pro nás nepřijatelné dále tolerovat systém, kde vzniká vrstva lidí, kteří již nemají zájem pracovat, neznají slova jako povinnost a odpovědnost a terorizují své okolí kriminalitou. Na druhé straně tento systém terorizuje a šikanuje občany, kteří se ocitli v nouzi. [...] Zjednodušíme systém a zavedeme strop proti výši sociální podpory pro občany, kteří nežijí řádným životem [...]. Podporu zaslouží pouze ti, kteří vedou řádný život a řádně vychovávají děti. Zamezíme vyplácení neoprávněně vysokých podpor sociálního bydlení“* (SPD program). Zároveň si lze

v tomto programovém bodě povšimnout opětovné glorifikace lidu, který je vyobrazován jako morálně nezkažený suverén a který „doplácí“ na nezodpovědné chování menšin.

V posledním bodě politického programu SPD s názvem „*Nechceme být provincií EU, chceme rozvíjet a bránit suverénní Českou republiku*“ (SPD program), je patrné naplnění populistických jádrových znaků rozdělování lidu a elit na homogenní skupiny: „*Budeme požadovat referendum o každém předání státní suverenity na orgány EU a referendum o vystoupení z EU. [...] Nechceme Evropu nesystémových dotací, dávek a úředníků. Chceme přísné podmínky imigrační politiky České republiky. Nechceme zde nepřizpůsobivé imigranty nebo příchod islámských náboženských fanatiků. Prosadíme důslednou vymahatelnost podmínek pro činnost církví podle zákona o církvích. Policie České republiky musí zahájit účinnou kontrolu hranic a zpravodajské složky musí důsledně sledovat islamisty podporující džihád a právo šaría. Orgány činné v trestním řízení musí důsledně postihovat projevy radikálního islámu. [...] Armáda musí ukončit zahraniční expedice bez mandátů OSN a neodkladně se začít připravovat k obraně země* (SPD program). Tento programový bod obsahuje zmíněný prvek homogenosti, který je využit pro vymezení vůči elitám, v tomto případě nadnárodními organizacím Evropské unie a OSN. Zároveň dochází k naplnění jádrového znaku (lidu jako morálně nezkaženého suveréna), požadavkem na referendum, jako způsobu, kterým dojde k navrácení moci zpět lidu. Bod také obhajuje pozici suveréna lidu a státu, který trpí nad nadvládou elit – politiků a Evropské unie. V tomto programovém příspěvku je rovněž silný apel vůči imigrantům zdůrazňující antagonistický vztah mezi lidem jiného etnika a náboženství. Rovněž je potřeba zdůraznit anti-establishmentový apel, který se snaží vyobrazit Evropskou unii jako neschopnou a nehájící zájmy lidu.

„Volební program SPD“, je oproti „politickému programu SPD“ rozdělen do osmi více detailněji popsanych témat, která hájí národní zájmy, vystupují proti Evropské unii, islámu, migraci a politickému establishmentu (SPD program).

Požadavky obsažené v programových bodech „volebního programu SPD“ se opakují s těmi doposud analyzovanými v „politického programu SPD“. Hnutí Tomio Okamury ve svém „volebním programu SPD“ využívá všech populistických jádrových znaků, obdobně jako je tomu výše. Z důvodu opakování témat a s tím spojeným opakováním populistických výroků nevidím přínos v podrobnější analýze této části programu.

Za zmínku však stojí uvést, nakolik tvrdý postoj zaujímá SPD⁴¹ vůči Evropské unii s důrazem na suverenitu českého státu *„Evropská unie určuje, jaké zákony v naší zemi budou platit, a naše právo je podřízeno právu evropskému. Nemůžeme samostatně rozhodovat o legálním držení zbraní, výrobě potravin, nebo energie. Už je Evropskou unií rozhodnuto o prosazování volebního práva cizinců, přijetí eura [...] Provádí se plán na multikulturní evropský superstát, kde Česká republika bude pouze bezvýznamná administrativní jednotka. Nemůžeme se spokojit s budoucností novodobého protektorátu...“* (SPD program). V této programové části lze velmi jasně zaznamenat rozdělení lidu a elit (Evropské unie) na dvě homogenní skupiny. Rovněž je tu značný důraz na suverenitu českého státu, povšimnout si lze také anti-establishmentového⁴² apelu. Ten je velmi dobře zaznamatelný i v následujícím programovém bodě: *„... lidem v naší zemi chybí pocit, že se měří všem stejným metrem a že spravedlnost platí pro každého občana. Do očí se nám smějí korupčníci a tuneláři [...] V poslední době jsme poslouchali tahanice pana Babiše, pana Sobotky, pana Kalouska a dalších na téma majetků politiků.“* (SPD program).

⁴¹ To je zásadní rozdíl oproti předchozí Okamurově straně Úsvit přímé demokracie, která se nestavěla tak tvrdě proti Evropské unii (Svačinová 2018: 201).

⁴² SPD kritizuje Evropskou unii také v dokumentu o zahraniční politice Česka. V něm hnutí poukazuje na neschopnost EU zajistit ochranu vnějších hranic před imigranty (SPD Zahraniční politika nedatováno).

2.6 Obsahová analýza mediálních reprezentací ANO a SPD – Tomio Okamury

Obsahová analýza mediálních reprezentací výše zmíněných politických subjektů se týká sociální sítě Facebook a internetového zpravodajství. V analýze sociální sítě jsem se zaměřil na oficiální účty předsedů obou hnutí, přičemž předmětem zkoumání byly jejich příspěvky na tzv. „zdi“. U internetového zpravodajství jsem využil jako nosné zdroje seriózní média: Hospodářské noviny, ČT24, Echo 24 nebo Aktuálně.

Sociální sítě Facebook a Twitter se staly oblíbeným nástrojem pro komunikaci politických stran s voliči již mezi lety 2011–2013 a ve velké míře je využívají také protestní politické strany. V kontextu výzkumu populismu jsou sociální sítě spojovány s konceptem populismus 2.0, který vidí sociální sítě jako prostředek k oslovení „lidu“. (Gerbuado 2017: 67).

Posilování významu sociálních sítí v politických kampaních se nevyhnulo ani České republice, ve které se větší pozornosti těší zejména Facebook. Již v roce 2013 se hnutí ANO intenzivně zaměřovalo na Facebook, kde využívalo především mj. placenou reklamu, což se významně promítlo do podpory hnutí na této síti. ANO kladlo mimořádný důraz, aby mělo aktivní profily svých lídrů. Tento trend personalizace byl patrný rovněž ve zpravodajských médiích. Podobně rychle si významnou fanouškovskou základnu vybudoval v roce 2013 i předseda Úsvitu a přímé demokracie – Tomio Okamury (Gregor-Macková 2014: 67-68).

2.6.1 Obsahová analýza mediálních reprezentací hnutí ANO

Oficiální facebookový účet „Andreje Babiše“ disponuje 160 707 „to se mi líbí“ a účet sleduje celkem 173 484 uživatelů (Facebook 2019). Ve sledovaném období od 22. října 2017 do 13. července 2018, jsem zanalyzoval celkem 976 příspěvků, lze tedy říci, že hnutí bylo během vládních vyjednávání aktivní. Největší počet příspěvků lze zaznamenat v květnu s 213 příspěvků. Účet Andreje Babiše je

také oproti účtu Svobodě a přímá demokracii – Tomio Okamury výrazně aktivnější. U hnutí ANO bylo z celkového počtu 976 příspěvků celkem 6 % populistických, což je oproti SPD výrazně méně.

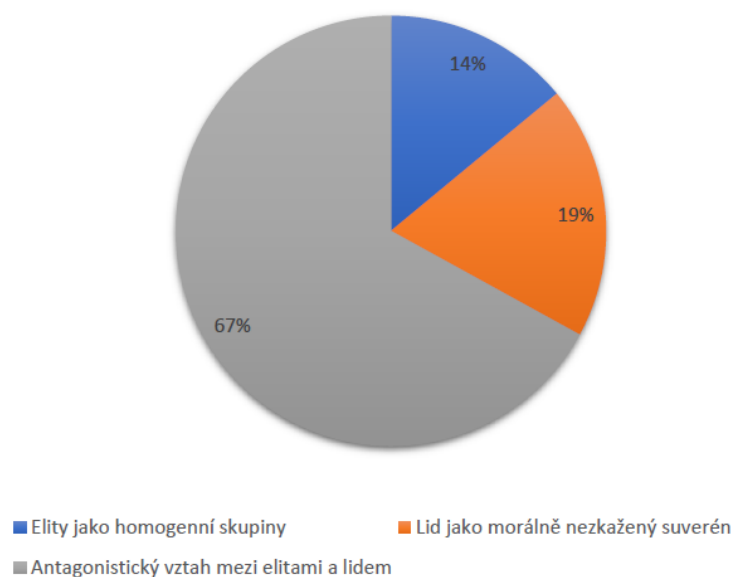
Tabulka 3: Počet a podíl populistických příspěvků hnutí ANO na sociální síti Facebook.

Datum	Počet příspěvků	Z toho populistických	Z toho populistických v procentech
Říjen (od 21. 10. 2017)	48	2	4,17 %
listopad	90	11	12,22 %
Prosinec	100	7	7,00 %
leden (2018)	99	10	10,10 %
Únor	75	6	8,00 %
Březen	100	6	6,00 %
duben	98	5	5,10 %
květen	213	6	2,82 %
červen	119	7	5,88 %
červenec	34	3	8,82 %
Celkem	976	63	6 %

Zdroj: Facebook 2017-2018 1

Zajímavé bylo sledovat antiestablishmentový apel, který je rovněž kritériem pro populistický jádrový znak antagonistického rozdělování na my a oni. Tento apel byl výrazný na začátku vyjednávání vlády a posléze se zintenzivnil na konci jejího vyjednávání. Hnutí ANO si tak z hlediska podílů populistických jádrových znaků udrželo během vládního vyjednávání onen apel antagonistického rozdělování společnosti na my a oni, přičemž nejvýraznější byl zmíněný antiestablishmentový apel.

Podíl populistických výroků dle jádrových znaků populismu na oficiálních FB stránkách Andreje Babiše

Antiestablishmentový apel se nejvíce projevovál ve vztahu k vládnímu vyjednávání: „*Teď jsme přesně tři týdny od voleb, tak nevím, proč by vláda měla být hotová, když probíhá jen destrukce ze strany tradičních stran. V první řadě se bavme o přístupu stran, které se dostaly do parlamentu a které zajímají de facto jenom posty ve Sněmovně. Nejsou ochotny s námi vyjednávat. Očekával jsem od Pirátů, že to bude ta nová krev, která pomůže bojovat proti korupci, a dnes už Piráti podlehli různým parlamentním intrikám a šachům. Oslovili jsme ODS, dohromady máme 103 poslanců, pojďme se o tom bavit. Byli jsme stokrát odmítnuti, posměšky, výsměch, každý řekl, že nechce jít s námi do vlády, tedy kromě Okamury, a to zase my nechceme. Připravujeme menšinový kabinet a jsme v pohodě, není kam spěchat*“ (Facebook 2017).

Důraz na antagonistický vztah měl několik podob, často byl používán s termínem „tradiční politik“, který má nést pejorativní nádech a symbolizovat zkorumpované strany: „... *Po dlouhé době se mě zase někdo zeptal, co znamená ten “tradiční politik.” Já jsem to od roku 2011 zopakoval asi stokrát, někteří se mi za to smáli, někteří mě za to zase nesnášeli. Když si ale zapnete televizi, tak prostě tu definici “tradičního politika” vidíte na vlastní oči a hezky naživo každý den. Tak*

zaprvé: Tradiční politik se živí politikou. Je mu jedno, jaký bude mít jeho chování dopad na chod téhle země, chce mít co nejdýl a co nejjistější teplé místočko. Jestli v koalici nebo opozici, je to jedno. Zatímco v ostatních zemích kandidují politici, aby se dostali do vlády, u nás v Česku kandidovala většina stran do OPOZICE. Ptám se, proč nebyli k voličům fér a neřekli jim to už před volbami. No asi proto, že by je už vůbec nikdo nevolil. Vemte si, že oni se nejenže nechtějí podílet na vládě, ale ani nechtějí aby vláda vůbec vznikla. Zadruhé: Tradiční politik říká jen to, co se mu hodí. Už třetí týden se setkáváme se všemi politickými stranami, sedíme s nimi u jednoho stolu, jednáme o postech ve sněmovně. Protože pokud tohle nevyřešíme, tak ani k sestavení vlády přikročit nemůžeme. Politici pak vždycky běží před kameru a předhání se, kdo řekne víckrát, že s námi absolutně do vlády nepůjdou. No, a pak si ve druhé větě stěžují, že jim vládu nenabízíme. Generace mých dětí by na to řekla asi jen: "OMG!". No a zatřetí: tradiční politik svou pravicovou nebo levicovou orientaci spíš předstírá, než aby jí doopravdy věřil. Všichni moc dobře ví, že kdyby s námi šli do vlády, dostanou důležitá ministerstva, vyjednejí si s námi program, ve kterém můžou uplatnit svoje priority a za ty čtyři roky naši zemi změnit k lepšímu. Jak levice tak pravice má v programech spoustu rozumných a potřebných věcí. Jenže je asi chtějí nechat na papíře." (Facebook 2017a).

Kritika establishmentu se ve vyjádřeních hnutí ANO projevuje také k celkovému dosavadnímu vládnutí politických stran: „Opět se potvrzuje, že systém, který tu fungoval 25 let, se brání a jen tak snadno se nevzdá. Tradiční strany v čele s panem Kalouskem a panem Fialou poslaly do boje o prezidenta symbol klientelismu Topolánka, a ve sněmovně zase jen boří, destruuji a teď ještě neuvěřitelně lžou. Na každé vyjednávací schůzce jsme vždy všechny partnery otevřené informovali o požadavcích ostatních stran a postupovali s "otevřenými kartami". Nabídli jsme, že budeme plnit programové priority ostatních a chystáme je do programového prohlášení. Na jednání to strany většinou oceňují. Bohužel, hlavně u ODS platí, že dohoda za stolem před novináři neplatí, nebo je záměrně podána úplně jinak. Byl bych ale rád, aby konečně byli konstruktivní, nevymýšleli

nesmysly na blokování Sněmovny a my jsme konečně mohli začít pracovat pro lidi a ne pořád poslouchat ty jejich nápady na to, jak chod státu za každou cenu zablokovat a paralyzovat.“ (Facebook 2017b). Podobný antiestablishmentový apel jsem zaznamenal také v rozhovoru pro MF DNES: *„Jsme hnutí proti korupci tradičních stran, které si tu měnily moc 25 let, a proto jsme tam, kde jsme. Proto stále nemáme ani dostatečnou dálniční síť, rychlovlaky a plno věcí. Naše hnutí jim to pískoviště rozbouralo“* (Kolář 2018). Andrej Babiš takto obviňoval z korupce, a využíval tak antagonistického dělení, také konkrétní politiky. Toto vyjádření vzniklo v reakci na prezidentskou kandidaturu Mirka Topolánka: *„Já to беру jako společného kandidáta pana (předsedy TOP 09 Miroslava) Kalouska s ODS a myslím, že je to výsměch. Pro mě je to skutečně nejzkorumpovanější premiér v historii naší země a Kalousek je zase symbol korupce“* (Tiscali 2017).

Apel „zkorumpovaného systému“, se objevoval rovněž v kontextu kauzy Čapího hnízda: *„Další žádost policie o vydání k trestnímu stíhání? No jasně, systém nespí, dalo se to čekat. Jsem překvapen tou rychlostí a urputností. Všechny kroky policie včetně dnešního rychlého doručení mě stále přesvědčují, že to je čistě politická kauza...“* (Facebook 2017c). Na konci tohoto příspěvku se Andrej Babiš staví do role „čistého politika“, což je další kritérium jádrového znaku antagonistického vztahu lidu a elit: *„Ještě než sestavíme vládu, která by lidem ukázala, že premiér může dělat věci pořádně a ve prospěch lidí“* (Facebook 2017c).

Kauza Čapího hnízda přiměla Andreje Babiše ke kritice médií, což znovu naplňuje znak antagonistického rozdělování na my a oni: *„...Kauza Čapí hnízdo je prasárna a svinstvo, je účelová a má za cíl vyštvat mě z politiky. Média ze mě dělají lidskou zřůdu, která v tom nechá rodinu a děti. Já v tom rodinu nenechám, protože rodina je pro mě důležitější než celá politika“* (Facebook 2018). Útoků na novináře kvůli kauze Čapího hnízda mělo několik podob, takto se vyjádřil předseda ANO pro iDnes: *„...Já si dovedu představit všechno. Hlavně jsem si to měl představit před šesti lety. Mohl jsem si ušetřit tuhle situaci, protože ta zkorumpovaná hydra, jejíž součástí jsou vybraní novináři, dělá všechno pro to, aby mě popravila“*

(Kopecký 2017). A antagonismus vymezování vůči médiím se opakuje také v útoku Andreje Babiše na veřejnoprávní médium, jejíž redaktory nazval „*zkorumpovanou pakáží*“ (Echo24 2017).

Populistický jádrový znak lidu jako morálně nezkaženého suveréna se nejvíce vyskytuje (opět) v kontextu protivládního apelu: „*Možná jste si všimli, že pár stran hlavně ty, které se dostaly do sněmovny jen o prsa, utvořily takzvaný "Demokratický blok." Řídí ho ti samí lidé, kteří můžou za polistopadový marasmus, proti kterému jsme se rozhodli bojovat. A sabotují jakýkoli návrh na sestavení vlády. Jsem přesvědčený, že kdyby tohle věděli jejich voliči před volbami, tak se některé z těch stran do sněmovny ani nedostanou.*“ (Facebook 2017d).

Hnutí ANO ve svých příspěvcích klade důraz na lid jako morálně nezkaženého suveréna, který trpí pod nadvládou elit: „*...Doufám, že politikaření nevíteží nad zdravým rozumem a vůlí voličů. Česká republika a hlavně občané naší země si zaslouží důstojnější postavení v rámci Evropy, tak, jak tomu bylo za první republiky. Budu nadále jezdit mezi lidmi a naslouchat jejich problémům. Chci pracovat pro všechny občany naší země a udělám maximum proto, aby se lidem v České republice žilo líp.*“ (Facebook 2017e). A podobně je lid vyobrazován v rozhovoru pro Deník: „*Škoda, že ta sněmovna rozhoduje politicky, místo aby rozhodovala pro lidi. Ti ráno jedou dlouho do zaměstnání nebo do školy s dětmi, protože není obchvat kolem Břeclavi a Frýdku-Místku, Rudné, Přerova či Havlíčkova Brodu. To jsou chvíle, kdy si vzpomenou na politiky a nadávají na ně, protože se nedostanou včas do práce*“ (Perknerová 2018).

Antagonismus ve smyslu etnického rozdělování se objevil v příspěvcích Andreje Babiše k tématu migrace. Rovněž se v tomto příspěvku vyskytuje kritika Evropské unie, což odpovídá jádrovému znaku elity a lidu jako homogenních skupin: „*Rozhodně si sem nedáme cpát migranty. A taky nechceme, aby nám přikazovali, na co můžeme a nesmíme používat evropské peníze. Chceme od Evropy, aby nás neomezovala na vnitřním trhu a naši lidi mohli bez omezení pracovat v zahraničí*“ (Facebook 2018a). Tento znak lze identifikovat také

v případě zpochybňování institucí, kterého se Andrej Babiš dopustil, když zpochybňoval roli Parlamentu: „*Ano, parlament za stávajícího jednacího řádu je žvanírna*“ (Kopecký 2017).

Během vládního vyjednávání ANO a SPD se debatoval programový bod o referendu. V kontextu těchto vyjednávání se Andrej Babiš vyjádřil k případné úpravě zákona o referenda, přičemž toto vyjádření naplňuje populistické znaky o navrácení moci zpět do rukou lidu, tedy populistického jádrového znaku lidu jako morálně nezkaženého suveréna: „*Zákon o referendu určitě chceme. Kvórum, tedy počet lidí, kteří můžou referendum, svolat, by mělo být podstatně větší.*“ (Facebook 2018b).

2.6.2 Obsahová analýza mediálních reprezentací hnutí Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury

Oficiální facebookové stránky „Tomio Okamura – SPD“ mají 258 885 označení „to se mi líbí“ a 248 284 sledujících. Stránky tak disponují výrazně vyšší podporou, než je tomu u ANO (které mají 160 707 „to se mi líbí“ a 173 484 sledujících) (Facebook 2019a). Ve sledovaném období (22.10. 2017 – 13.7. 2018), je SPD s 610 příspěvky oproti ANO (s 976 příspěvky) méně aktivní na svém facebookovém profilu. Zásadní rozdíl je v podílu populistických výroků FB účtu Tomio Okamury, které jsou s 42 % oproti stránkám ANO s 6 % až sedmkrát více populistické.

Tabulka č. 4: Počet a podíl populistických příspěvků hnutí Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury na sociální síti Facebook

Datum	Počet příspěvků	Z toho populistických	Z toho populistických v procentech
Říjen (od 21. 10. 2017)	11	4	36,36 %
listopad	62	25	40,32 %
Prosinec	68	22	32,35 %
leden (2018)	58	24	41,38 %
Únor	71	25	35,21 %
Březen	90	43	47,78 %
duben	71	28	39,44 %
květen	68	31	45,59 %
červen	84	38	45,24 %
červenec	27	14	51,85 %
Celkem	610	254	41,64 %

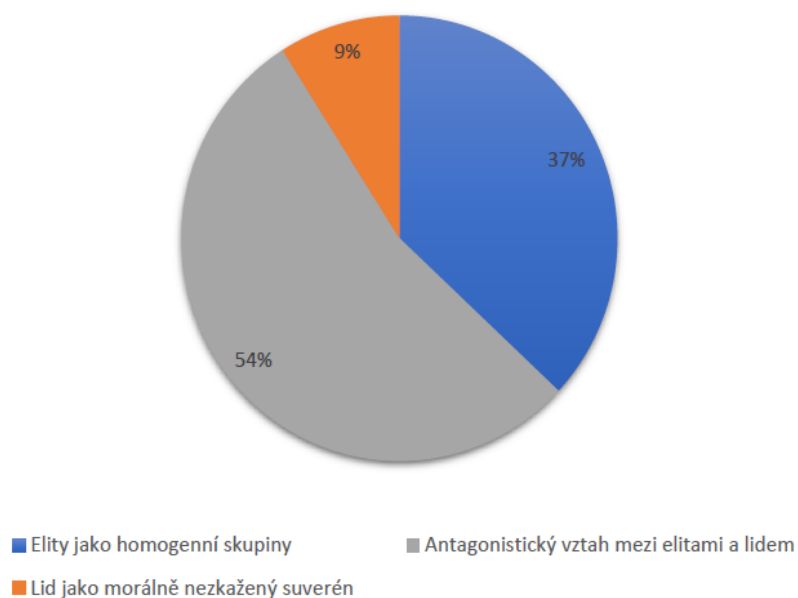
Zdroj: Facebook 2017-2018 2

Podobně jako u ANO také u SPD převládá z hlediska četnosti populistických jádrových znaků antagonistické rozdělování lidu a elit, které se často projevovalo v etnickém slova smyslu, nejčastěji vůči imigrantům, ale i Romům či sudetským Němcům. Typické bylo pro SPD také stavění se do role ochránců tradičních hodnot a politiků bojujících proti korupci. Nemale zastoupení má také populistický znak elit jako homogenních skupin. Ten se vyskytoval nejčastěji v kontextu vymezování se vůči Evropské unii, neziskovým organizacím a politickým stranám. Poslední zmíněný znak lidu jako morálně nezkažený suverén byl nejčastěji zastoupen v požadavku implementace referenda na všech úrovních či glorifikací lidu a jeho vyobrazování jako „morálně čistého“ s důrazem na jeho suverenitu.

Obecně lze říci, že populismus SPD je oproti ANO radikálnější, což potvrzuje poslední zpráva ministerstva vnitra o extremismu: „*Někteří jeho členové [SPD] byli velmi aktivní v šíření informací zaměřených proti muslimům, imigrantům či*

Romům“ (MV ČR 2019: 10). Nástrojem pro pravidelné šíření tohoto obsahu jsou sociální média, především Facebook (MV ČR 2019: 10).

Podíl populistických výroků dle jádrových znaků populismu na oficiálních FB stránkách SPD - Tomio Okamura

Jak jsem zmínil výše – hnutí SPD – Tomio Okamury využilo jádrového znaku populismu – antagonistického rozdělování společnosti na my a oni vůči imigrantům: *„Migrace přinesla kriminalitu, nenávisť, parazitování na sociálním systému a na místo integrace se muslimští migranti naopak radikalizují. Nikdo neumí rozlišit teroristu od neteroristy“* (Facebook 2017f). nebo sudetským Němcům: *„Je naprostou ironií, že politickou hru proti SPD neustále rozehrává KDU-ČSL, jejíž členové v pozici představitelů vlády České republiky navštěvují srazy sudetoněmeckých organizací. Představitelé strany lidové mluví o Sudeťácích jako o „milých, drahých krajanech“. Dovolím si připomenout, že tito pro lidovce „milí krajané“ jsou organizací založenou nacisty a fašisty“* (Facebook 2018c). Etnické antagonistické rozdělování na my a oni se objevuje také ve výrocích k romské menšině *„... Za posledních 70 let stoupl počet Romů v České republice 32krát. Ano,*

slyšíte dobře. Je to skutečně neuvěřitelný nárůst. Zatímco v roce 1945 u nás žilo 10 tisíc Romů, tak letos je to podle odhadů 320 tisíc. Jen za posledních 14 let se jejich počet zdvojnásobil. Podle mého názoru je stávající strmý růst romské populace jedním ze dvou největších bezpečnostních rizik pro Českou republiku. Samozřejmě tím druhým jsou nepřizpůsobiví imigranti“ (Kopecký 2018). Podobný útok na etnické menšiny a homosexuály pronesl rovněž tajemník klubu SPD Jaroslav Staník: „Židi, homosexuálové i Cikáni by měli jít do plynu“ (Zelenka-Prchal-Švec-Frouzová 2017). A zmíněného antagonismu se dopustil také předseda bezpečnostního výboru SPD Radek Koteň v rozhovoru pro Aktuálně: „Vadí nám, že sem jezdí miliony lidí, o kterých nic nevíme, neznáme jejich zdravotní stav, přitom to bezpečnostní riziko, které se týká i nemocí, je podle zkušeností z italských imigračních kempů obrovské...“ (Biben 2017).

Evropská unie společně s neziskovými organizacemi je v příspěvcích SPD obviňována za spoluviníka „migrační krize“, což jsou kritéria jádrového znaku populismu – vyobrazování lidu a elit homogenních skupin. Rovněž si lze všimnout důrazu na suverenitu národa, takže dochází k naplnění i třetího znaku lidu jako morálně nezkaženého suveréna: „Především imigrace je realizovaný plán neomarxistů ovládajících EU, který realizují neziskové organizace pod záminkou charity a humanity. Takzvaná ochrana společných hranic EU je lež pro naivní lidi. Druhá zpráva je zásadní a optimistická. Dokážeme této invazi čelit tam, kde uspějí vlastenecké strany. V České republice zatím naše hnutí SPD nesmí do vlády. Podle německého tisku si to kancléřka Merkelová nepřeje a premiér Babiš jí poslouchá. Proto bere do vlády socialisty. Naše hnutí SPD se nevzdá. Příklad Itálie a Rakouska je jasný. Lidé pochopí i u nás, kdo je schopný říct neomarxistům v EU jasné ne jejich diktátu. Je to pouze hnutí SPD. Chceme zachovat náš národní stát a nechceme multikulturní neomarxistickou EU. Nebudeme jejich protektorát“ (Facebook 2018e). Podobně se Tomio Okamura vyjádřil také pro Českou televizi ohledně

navrhovaných kvót EU na přerozdělování imigrantů do členských zemí⁴³: „*Je to brutální diktát, který v plné nahotě ukazuje, že my už nejsme suveréni zemí, ale jsme pod diktátem cizinců, kteří nám tady chtějí určovat, kdo tady má žít a kdo ne*“ (CT24 2017 b).

Tento jádrový znak je patrný také v útocích na média, často se objevoval ve spojení s vymezováním se vůči Evropské unii a elit, což je znak homogenního rozdělování na lid a elity. V následujících příspěvcích se vyskytuje také důraz na suverenitu lidu: „*EU považujeme za totalitní projekt evropské integrace. V současné době probíhá po celé Evropě mediální totalitní kampaň, která se snaží vlastenectví nálepkovat jako fašismus. Tato kampaň má zakrýt skutečný nástup fašistických a neomarxistických sil ohrožujících mír a svobodu evropských národů. My v SPD se této kampaně nezalekneme a budeme nadále ze všech sil prosazovat náš program, aby měli slušní lidé více peněz, spravedlnosti a bezpečí*“ (Facebook 2018f). Tyto jádrové znaky se objevovaly v různých podobách napříč příspěvky: *Podvody, cenzura, lži a antikampaně médií a také agentur, které dělají průzkumy volebních preferencí, proti našemu hnutí SPD budou nadále pokračovat. Je to trend vůči všem vlasteneckým stranám po celé Evropě. Jsme totiž tvrdou konkurencí dosavadnímu politickému establishmentu. Nevěřte médiím ani těmto agenturám ani slovo!* (Facebook 2018g). A často v kontextu vymezování se vůči médiím: „*V České televizi, Českém rozhlase a některých dalších médiích probíhá intenzivní kampaň proti SPD. Cílem je dostat SPD na politický okraj a zabránit přímé i nepřímé účasti SPD na sestavování vlády*“ (Echo24 2018a).

A prvky znaku antagonismu lidu a elit se objevují rovněž v očerňování elit, což se často týkalo vládního vyjednávání: „*Považuji aktuální vyjednávání Andreje Babiše o případné koalici s ČSSD a komunisty za výsměch voličům a důsledek neschopnosti vyjednat ze strany Andreje Babiše. Německý tisk otevřeně spekuluje o zákazu spolupráce s SPD, který dala Andreji Babišovi kancléřka*

⁴³ Program na přerozdělování imigrantů byl návrhem Evropské komise. Program předpokládal, že si členské země přerozdělí až 160 tisíc uprchlíků. přerozděleno bylo nakonec 29 144 osob. Mechanismus byl ostrým předmětem sporů a po dvou letech skončil (ČT24 2017a).

Merkelová. Kandidát ČSSD na ministra zahraničních věcí, europoslanec Poche, je propagátor multikulturalismu a globalizace, který např. v roce 2015 prosazoval příjem migrantů na naše území v rámci kvót a při volbě prezidenta veřejně propagoval neúspěšného prezidentského kandidáta Jiřího Drahoše. SPD v žádném případě takto navrhovanou koalici ANO, ČSSD a KSČM nepodpoří“ (Facebook 2018h).

Apel jádrového znaku lidu jako morálně nezkaženého suveréna byl nejčastěji zaznamenaný ve snaze implementovat prvek referenda do stávajícího politického systému: *„Referendum je demokracie – vystoupil jsem ve Sněmovně na odborném semináři s ústavními právníky na téma zákona o referendu. A jsem rád, že odborníci nám dali za pravdu, že je referendum běžnou součástí demokratického zřízení země. Čeští politici si však myslí opak“ (Facebook 2018i).* Otázka referenda by se podle SPD měla týkat všech otázek, včetně vystoupení z nadnárodních organizací jako je EU nebo NATO *„Referendum na jakoukoliv otázku určitě podporujeme...“ (Echo 24 2017).*

Závěr

Při analýze populismu u hnutí ANO a SPD – Tomio Okamury se potvrdily slova Ernesta Laclaua, tedy že vysoká determinace populismu znesnadňuje jeho výzkum (Laclau 2005: 1). Nejednoznačnost tohoto konceptu patrná v teoretické části se z logiky věci přenáší i do té metodologické. Margaret Canovan tvrdí, že metodologické problémy mohou vzniknout kvůli problému rozklíčovat to, co je populistické a co lze označit za běžný jev. A jak poznamenává Phippe Schmitter – záleží také na kontextu, ve kterém populismus vzniká (Mudde-Kaltwasser 2017: 79). Akademici nejsou schopni se shodnout, podle jakých kritérií mají populismus posuzovat, a v literatuře se tak lze setkat s mnohými definicemi a typologiemi zabývajícími se populismem.

I přesto se v teoriích populismu vyskytly tři hlavní proudy, které jsem v práci představil: populismus jako politický (komunikační) styl, populismus jako strategie a populismus jako ideologie. Právě pojetí populismu jako thin-centred ideologie je pro tuto práci stěžejní. Představitel tohoto pojetí Cas Mudde pracuje se základním rozdělením „my“ – morálně čistí lidé – a „oni“ – nemorální elity.

K lepšímu metodologickému uchopení jsem využil tzv. analytického jádra definovaného Franciscem Panizza a doplněného Casem Mudde: 1) konstrukci lidu a elit jako homogenních entit, 2) antagonistický vztah mezi lidem a elitami a za 3) lidu jako morálně nezkaženého suveréna. Výzkumnou část práce jsem analyzoval metodou obsahové analýzy, která mi zaručila právoplatnost zkoumaných výroků, přičemž jednotlivé programové body, příspěvky či výroky byly zachyceny v kontextu samotným autorem. Obsahová analýza se týká mediálních reprezentací strany včetně Facebooku a programů obou politických subjektů.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit nakolik je programatika a mediální reprezentace (zahrnující sociální síť Facebook) ANO a SPD – Tomio Okamury populistická, čím se odlišuje a jak lze na tyto politické subjekty nahlížet

teorií populismu Case Mudda. Dalším cílem bylo zjistit, v jaké podobě a míře se vyskytuje důraz na lidovou suverenitu a antagonismus výše zmíněné teorie populismu v programech a mediálních vyjádření obou politických subjektů.

Obě hnutí v mediálních reprezentacích a na sociální síti Facebook naplňují kritéria všech výše uvedených jádrových znaků. V případě určení, jaká strana je více populistická lze vycházet z tabulek (č. 3 a č. 4) určujících, kolik příspěvků je na profilech obou předsedů hnutí populistických. Z tabulek vyplývá, že Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury je ve svých příspěvcích, ve sledovaném období od 22. 10. 2017 do 12. 7. 2018, až sedmkrát více populistická oproti hnutí ANO.

Při určení složení jádrových znaků ve výrocích převládal u obou hnutí populistický jádrový znak antagonistického vztahu mezi lidem a elitami. Tento znak se v případě hnutí ANO vyskytoval nejčastěji v podobě kritiky establishmentu, tedy očerňování elit a obviňování z korupce. Hnutí ANO si tak udrželo výrazný antiestablishmentový apel nejen po čtyřech letech vládnutí, (Kopeček 2018: 110), ale také během vládního vyjednávání.

Jádrový znak antagonistického vztahu mezi elitami a lidem byl z hlediska výskytu nejčastější také u hnutí Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury. V tomto případě se nejčastěji objevoval v etnickém slova smyslu, a to v reakci na „migrační krizi“, tedy vůči imigrantům, ale i jiným menšinám: Romům či sudetským Němcům, toto etnické vymezování v případě ANO zcela chybělo. Antagonistický vztah mezi elitami a lidem se vyskytuje rovněž u SPD v podobě vymezování vůči vysokým politickým představitelům a mediálním elitám.

SPD mělo ve sledovaném období vládního vyjednávání výrazně více populistický diskurz směrem k nadnárodním organizacím. Vymezování se vůči EU, NATO a neziskovým organizacím je příznakem populistického jádrového znaku elit a lidu jako homogenních skupin. Tento jádrový znak byl u hnutí ANO výrazně méně využíván a týkal se „pouze“ Evropské unie.

Poslední jádrový znak – lid jako morálně nezkažený suverén byl opět dominantnější u hnutí SPD, ačkoliv měl v tomto případě překvapivě nejmenší zastoupení ze třech zkoumaných jádrových znaků. SPD se nejčastěji odkazovalo na lid jako morálně nezkaženého suveréna, jehož suverenita je omezována nadnárodními organizacemi (nejčastěji Evropská unie). Podobně častý akcent se u SPD vyskytoval ve snaze implementace instituce referenda do politického systému, a to na všech jeho úrovních. V případě ANO se znak lidu jako morálně nezkaženého suveréna vyskytoval v kontextu vyobrazování lidu trpícího pod vládou zkorumpovaných elit. V otázce referenda se ANO vyjadřovalo v souvislosti s vyjednáváním o vládě s SPD. A ačkoliv se objevily výroky o rozšíření tohoto institutu ze strany ANO, byly podstatně opatrnější a v porovnání s SPD výrazně méně četné.

V případě programů ANO a SPD jsem vysledoval znatelné rozdíly v míře populismu. Zatímco program ANO obsahuje minimum populistických programových bodů – zcela chybělo určení populistických jádrových znaků jako je rozdělování lidu, elit jako homogenních entit či kritika nadnárodních organizací nebo mediálních elit – u programu SPD se opět vyskytují všechny tři populistické jádrové znaky. Celkově lze říci, že program Svobody a přímé demokracie – Tomio Okamury je oproti ANO výrazně více populistický a stejně je tomu tak v mediálních reprezentacích.

Na poslední výzkumnou otázku – v jaké míře se vyskytuje důraz na lidovou suverenitu a antagonismus výše zmíněné teorie populismu – rozdělování společnosti na „my“ a „oni“ v programatice a mediálních reprezentacích obou politických subjektů jsem již částečně odpověděl výše. V případě SPD je akcent zmíněného rozdělování radikálnější a oproti ANO se odlišuje ve vymezování vůči NATO, Evropské unii, neziskovým organizacím či jiným menšinám než „pouze“ migrantům. V programatice je pak takovéto vymezování v případě ANO minimální a týká se pouze obviňování elit. Z hlediska míry výskytu tohoto

rozdělování tak lze hovořit o větším zastoupení populistických programových bodů, příspěvků a výroků u SPD.

Summary

The aim of this thesis is to find out how populist ANO and SPD movements are and how they can be viewed through Cas Mudde's thin-centred theory of populism. In this work, I analyse media representations (including the social network Facebook) together with the programmatic of both political actors at the time of the start of government negotiations, to the vote of trust of the current government of Andrej Babiš, that is 22nd October – 12th July.

Firstly, I introduce the theory of populism. Although the first attempts to define populism have been taking place since the 60's of last century, academics engaged in this concept have still failed to find a generally valid definition of populism. However, during of the research of populism there were three main streams, which I present in this work: 1) populism as political (communication) style, 2) populism as strategy, 3) populism as ideology. Nowadays, the most widely used populism theory is populism as an ideology, which is represented by Cas Mudde. This theory works with the basic division of 'people' as a morally unspoiled sovereign and 'elite' as corrupt and incapable.

Secondly, I analyse the programmatic and media representations (including the Facebook social network) of ANO and Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamury through Cas Mudde's theory, using the content analysis method. In the methodology of work, I define the so-called analytical nucleus of populism based on the definition of Francisca Panniza and Cas Mudde and specify the core features: 1) people as morally unspoiled sovereign, 2) antagonistic relationship of the people and elites, 3) people and elite as homogeneous groups. The aim of the research is to find out how populist the two movements are in what distinguishes the above-mentioned theory and the nature of their populist sayings.

The analysis showed that both ANO and SPD are populist in their media statements, and in the case of ANO, the anti-establishment appeal dominates,

which is part of the populist core character of the antagonistic relationship between people and elites. This core character is primarily utilized by SPD as a mean of ethnical segregation of 'people', as in segregating natives from immigrants or people of Romani descent. SPD is significantly more populist in their program, which, in contrast to ANO, fulfils all three of mentioned core characters. SPD is more populist not only in terms of the frequency of populist statements, but also in terms of its intensity and radicality compared to ANO movement.

Použitá literatura

Odborné zdroje

Abedi, A. (2004). *Anti-Political Establishment Parties A comparative analysis* (USA: Routledge).

Abts, K. - Rummens, S. (2007). Populism versus Democracy, *Political Studies* 55 (2) s. 405-424.

Akkerman, A. - Mudde, C. - Zaslove, A. (2014). How Populist Are the People? Measuring Populist Attitudes in Voters. *Comparative Political Studies* 47 (9), s. 1324–1353.

Akkerman, A., Mudde, C., and Zaslove, A. (2014). How Populist Are the People? Measuring Populist Attitudes in Voters. *Comparative Political Studies* 47 (9) s. 1324-1353.

Albertazzi, D. - McDonnell, D. (2008). *Twenty-first century populism: the spectre of western European democracy*. (New York: Palgrave Macmillan).

Alvares, C. - Dahlgren, P. (2016). Populism, extremism and media: Mapping an uncertain terrain. *European Journal of Communication* 31 (1), s. 46–57.

Aslanidis, P. (2016). Is Populism an Ideology? A Refutation and a New Perspective. *Political Studies* 64 s. 88-104.

Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research* (Michigan: Free Press).

Bracciale, R. - Martella, A. (2017). Define the populist political communication style: the case of Italian political leaders on Twitter. *Information Communication and Society* 20 (9) s. 1–21.

Canovan, M. (1999). Trust the people! Populism and the two faces of Democracy. *Political Studies* 47 (1) s. 2-16.

Canovan, M. (2004). Populism for political theorists. *Journal of Political Ideologies* 9 (3) s. 241-252.

Danics, Š. (2017). *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus* (Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského).

Dinç, P. (2016). Mapping Populism: Definitions, Cases, and Challenges to Democracy. *Istanbul Policy Center, At Sabanci University*, s. 1-16.

Dvořáková, I. (2010). Obsahová analýza / formální obsahová analýza / kvantitativní obsahová analýza. *AntropoWebzin* 6 (2) s. 95-99.

Dvořáková, V. – Buben, R. – Němec, J. (2012). *¡Que el pueblo mande! levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe* (Praha: Sociologické nakladatelství).

Fiala, P. – Strmiska, M. (2009). *Teorie politických stran* (Brno: Barrister & Principal).

Freeden, M. (1998). Is nationalism a distinct ideology? *Political Studies*, 46 (4), s. 748-765.

Garcia, O., L. (2018). Populist Parties in Western Europe. An analysis of the tree core lements of populism. *Communication & Society*, Vol. 31(3) s. 57-76.

Gerbuado, P. (2014). Social media activism, the generic Internet user and interactive direct Democracy. In: Trottier, D. and Fuchs, C. (2014). *Social media, politics and the state: protests, revolutions, riots, crime and policing in the age of Facebook, Twitter and YouTube*. (New York: Routledge), s. 66-88.

Gregor, F. - Jürgen, M. -Series S. B. (2019). *Populism and the Crisis of Democracy*, Volume 1 (Abingon (Oxon): Routledge).

Gregor, M. - Macková, A. (2014). „Předvolební kampaně 2013: Prohloubení trendů nebo nástup nových?“ In: Havlík V a kol. (2014). *Volby do Poslanecké sněmovny 2013* (Masarykova univerzita: Munipress), s. 55-70.

Gregor, M. – Vejvodová P. (2018). *Nejlepší kniha o Fake News dezinformacích a manipulacích!!!* (Brno: CPress).

Havlík, V. - Pinková, A. (2012). Populisté, protestní strany, outsideři? Několik poznámek ke konceptualizaci populistických politických stran. *Rexter* 2, s. 121–153.

Havlík. V. (2015). The Economics Crisis in the Shadow of Political Crisis: The Rise of Party Populism in the Czech Republic. In: Kriesi, H. – Pappas, Takis S. *European populism in the Shadow of the great recession* (Colchester: ECPR Press).

- Hayward (1996). *Elitism, Populism and European Politics* (USA: Oxford Univeristy Press).
- Hloušek, V. (2018). Příliš soukromé věci veřejné. . In: Kopeček, L. – Hloušek, V. – Chytilík, R. – Svačinová, P. *Já platím, já rozhoduji! Političtí podnikatelé a jejich strany* (Brno: B&P Publishing), s. 61-84.
- Homer-Dixon, T. - , Mildenerger, M., - Milkoreit, M., - Quilley, S., Schröder, T., - Thagard, P. (2013). A Complex Systems Approach to the Study of Ideology: Cognitive-Affective Structures and the Dynamics of Belief Systems. *Journal Of Social And Political Psychology* 1 (1), s. 337-363.
- Hopkin, J. – Paolucci, P. (1999). The business firm model of party organisation: Cases from Spain and Italy. *European Journal of Political Research* 35 (3) s. 307-339.
- Charvát, J. (2007). *Současný politický extrémismus a radikalismus* (Praha: Portál).
- Ian Roxborough, A. (1984). Unity and Diversity in Latin American History. *Journal of Latin American Studies* 16 (1) s. 1-26.
- Jagers, J. and Walgrave, S. (2007). Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium, *European Journal of Political Research* 46 (3) s. 319-345.
- Kopeček, L. - Hloušek, V. (2017). Different Ways of Institutionalising Entrepreneurial Parties: Czech Public Affairs Party and ANO. *Politologický časopis - Czech Journal of Political Science / Czech Journal of Political Science* 24 (2) s. 92-114.
- Kopeček, L. - Svačinová, P. (2015). Kdo rozhoduje v českých politických stranách? Vzestup nových politických podnikatelů ve srovnávací perspektivě. *Středoevropské politické studie* 17(2), 178–211.
- Kopeček, L. (2018). ANO: Vytvoření efektivního a loajálního politického stroje. In: Kopeček, L. – Hloušek, V. – Chytilík, R. – Svačinová, P. *Já platím, já rozhoduji! Političtí podnikatelé a jejich strany* (Brno: B&P Publishing), s. 93-136.
- Krouwel, A. (2012). *Party Transformations in European Democracies*. (New York: State university of New York).
- Kubát, M., – Mejstřík, M., – Kocian, J. (eds.) (2016). *Populismus v časech krize* (Praha: UK Karolinum).
- Laclau, E. (2005). *On populist reason* (New York: Verso).

- Manin, B. (1997). *The principles of representative government* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Mazzoleni, O. - Voerman, G. (2016). Memberless parties: Beyond the business-firm party model? *Party Politics* 23 (6) s. 1-10.
- Mény, Y. – Surel, Y. (2002). *Democracies and the populist challenge* (New York: Palgrave).
- Moffitt, B. (2016). *The global rise of populism: performance, political style, and representation* (California: Stanford).
- Moffitt, B. (2019). Populism 2.0: Social media and the false allure of „unmediated“ representation. In: Fitzi, G. – Mackert, J. – Turner Bryan S. *Populism and the Crisis of Democracy: Volume 2: Politics, Social Movemnts and Extremism*. (New York: Routledge), s. 30-43.
- Mouffe, C. (2005). *On the political* (New York: Routledge).
- Mudde, C. – Kaltwasser, R. (2017). *Populism Very short introductions* (New York: Oxford University press).
- Mudde, C. (2001). In the Name of the Peasantry, the Proletariat, and the People: Populisms in Eastern Europe. *East European Politics and Societies*, Vol. 15 (1), s. 33 – 53.
- Mudde, C. (2004). The Populist Zeitgeist, *Government and Opposition* 39 (4) s. 541-563.
- Neuendorf, K.A. (2002). *The content analysis guidebook* (London: New Delhi).
- Panniza, F. (2005). *Populism and the mirror of democracy*. (New York: Verso).
- Pasquino, C. (2008). Populism and Democracy. In: Albertazzi, D – McDonnell, D. *Twenty-first century populism: the spectre of western European democracy*. (New York: Palgrave Macmillan), s. 15-30.
- Peruzzotti, E. (2019). Laclau's theory of populism: a critical review. In: Carlos de la T. *Routledge Handbook of Global Populism* (New York: Routledge), s. 33-44.
- Rooduijn, M. - Akkerman, T. (2015). Flank attacks: Populism and left-right radicalism in Western Europe. *Party Politics*, (neuvedeno), s. 1–12.
- Rosůlek, P. (2012). Populizmus - prehliadaná ideológia? *Politické vedy: časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá* 15 (1) s. 162-178.

- Schedler, A. (1996). Anti-Political-Establishment Parties. *Party Politics* 2 (3) s. 291-312.
- Sikk, A. (2009). Parties and Populism. *Centre for European Politics, Security and Integration* s. 1-15.
- Svačinová, P. (2018). Poučení z chyb Úsvitu: Svoboda a přímá demokracie. In: Kopeček, L. – Hloušek, V. – Chytilík, R. – Svačinová, P. *Já platím, já rozhoduji! Političtí podnikatelé a jejich strany* (Brno: B&P Publishing), s. 179-211.
- Svačinová, P. (2018a). Úsvit: Potěmkinova vesnice přímé demokracie. In: Kopeček, L. – Hloušek, V. – Chytilík, R. – Svačinová, P. *Já platím, já rozhoduji! Političtí podnikatelé a jejich strany* (Brno: B&P Publishing), s. 147-175.
- Taggart (2000). *Populism* (Philadelphia: Open university Press).
- Tarchi, M. (2016). Populism: Ideology, Political Style, Mentality? *Politologický časopis – Czech Journal of Political Science / Czech Journal of Political Science* 23 (2) s. 95-108.
- Thomassen, L. (2016). Hegemony, populism and democracy: Laclau and Mouffe today (review article). *Revista Española de Ciencia Política* 40 s. 161-176.
- Weyland, K. (2001). Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics* 34 (1) s. 1-22.
- Weyland, K. (2017). Populism: A Political-strategic Approach. *The Oxford Handbook of Populism* (neuvedeno), s. 1-31.

Publicistické zdroje

- Aktuálně (2015). Úsvit změnil název i předsedu, Povede ho veterán Lidinský (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/usvit-meni-nazev-ted-zvoli-i-noveho-predsedu/r~155b70103dc711e5b440002590604f2e/>, 16. 4. 2019).
- Aktuálně.cz (2016). Vnitro zakázalo spojení Úsvitu s Konvičkou, nový název strany omezuje muslimy (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/vnitro-zakazalo-spojzeni-usvitu-s-konvickou-novy-nazev-strany/r~6ed4d574f03b11e5aa720025900fea04/>, 16.4. 2019).
- Bartoniček, R. (2017). Prezident jmenoval ministrem financí Pilného. Chci vyjádřit „velkou úctuL odcházejícímu Andreji Babišovi, řekl Zeman. *Hospodářské noviny* 24. 5. 2017 (<https://domaci.ihned.cz/c1-65741440-babis-dorazil-na-hrad-zeman-ho-odvola-z-funkce-odchodu-z-vlady-nelituji-vztahy-v-ni-jsou-narusene-rekl-koncici-ministr>, 15. 4. 2019).

Biben, M. (2017). Západ není vzor. I kdyby měla EU tisíc armád, tak nás neubrání, říká šéf bezpečnostního výboru Koten. *Aktuálně.cz* 9. 12. 2017 (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/nehceme-na-zapad-spolupracujme-ve-stredni-evrope-rika-sef-b/r~cac756d6d9cd11e79704ac1f6b220ee8/>, 4.5. 2019).

Cáповá, M. (2017). V novém složení. Imunitní výbor začne podruhé jednat o vydání Babiše a Faltýnka. *Echo24* 28. 11. 2017 (<http://echo24.cz/a/SU93n>, 4.5. 2019).

Česká pozice (2018). *SPD poslala 7,4milionu majiteli agentury SANEP tlačíci Okamuru* (http://ceskapozice.lidovky.cz/spd-poslala-7-4-milionu-majiteli-agentury-sanep-tlacici-okamuru-p7f-/tema.aspx?c=A180202_160725_pozice-tema_lube, 16.4. 2019).

ČT24 (2017 a). *Končí program přerozdělování uprchlíků. Podle Evropské komise byl úspěšný, Unii ale rozdělil* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2253301-konci-program-prerozdeleni-uprchliku-podle-ek-byl-uspesny-unii-ale-rozdelil>, 5.4. 2019).

ČT24 (2017). *Poslanci přehlasovali veto zákon o střetu zájmů* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2009036-poslanci-prehlasovali-veto-zakona-o-stretu-zajmu>, 13. 4. 2019).

ČT24 (2017b). *Babiš chce s Evropskou komisí vyjednávat o stažení žaloby na kvóty* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/2326246-babis-chce-s-evropskou-komisi-vyjednavat-o-stazeni-zaloby-za-kvoty>, 4. 5. 2019).

ČT24 (2018). *Babiš preferuje jednobarevnou vládu ANO. Jedná s KSČM, chystá se na setkání s ČSSD* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2396146-babis-preferuje-jednobarevnou-vladu-ano-tolerovanou-na-zaklade-programu>, 15. 4. 2019).

ČT24 (2019). *Babiš na sněmu kritizoval papaláše a v hnutí i snahu o kumulaci funkcí* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2736500-evropske-volby-nesmi-ovladnout-vitaci-a-kyvaci-vedl-babis-ano-do-nich-povede>, 6.4. 2019).

Echo24 (2014). *Reflex popisuje machinace v hnutí Úsvit Okamury to popírá* (<https://echo24.cz/a/iyukN/reflex-popisuje-machinace-v-hnuti-usvit-okamura-to-popira>, 5.5. 2019).

Echo24 (2017). *Okamura: Mně NATO rozhodně vadí. Česko by se mělo bránit samo* (<http://echo24.cz/a/SiPQJ>, 5.5. 2019).

Echo24 (2018). *Miloslav Rozner opět zabrousil. Lety podle něj byly neexistující pseudokoncentrák* (<https://echo24.cz/a/SpQa5/miloslav-rozner-opet-zabrousil-lety-podle-nej-byly-neexistujici-pseudokoncentrak>, 15. 4. 2019).

Echo24 (2018a). *Český rozhlas se ohradil proti Okamurovi. Jeho slova vnímá jako zastrašování* (<http://echo24.cz/a/SiPQJ>, 5.4. 2019).

Honzejk, P. (2018). Nekorektnost Petra Honzejka: Andrej Babiš je úspěšný politický podnikatel, jakých je v Evropě spousta. S jeho marketingovým projektem ANO polistopadová demokracie nekončí. *Hospodářské noviny* 6. 12. 2018 (<https://archiv.ihned.cz/c1-66375230-s-rozbehem-petra-honzejka-andrej-babis-je-uspesny-politicky-podnikatel-jakych-je-v-evrope-spousta-s-jeho-marketingovym-projektem-ano-polistopadova%C2%A8>, 5. 4. 2019).

Hospodářské noviny (2016). *Úsvit se přejmenoval na Úsvit s Blokem proti islámu. Chce konkurovat zavedeným politickým stranám* (<https://domaci.ihned.cz/c1-65172480-usvit-se-prejmenoval-na-usvit-s-blokem-proti->, 16.4. 2019).

Hospodářské noviny (2018). *Pro vládu s ANO je 58,5 procenta členů ČSSD. Vláda opřena o komunisty má největší podporu v Praze, na Vysočině a ve středních Čechách* (<https://domaci.ihned.cz/c1-66170220-zive-hamacek-oznami-vysledky-stranickeho-referenda-ocekava-se-vstup-cssd-do-vlady>, 15. 4. 2019).

IDnes (2015). *Úsvit – Národní koalice* (<https://www.idnes.cz/wiki/politika/hnuti-usvit.K455202>, 16.4. 2019).

iDnes (2018). *Byznys poslance SPD s chudobou trvá. Domy s ostravským ghettu stále neprodal* (https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/byty-spd-lubomir-volny-chudoba-romske-ghetto-v-ostrave-domy.A180404_133402_domaci_fer, 15. 4. 2019).

iRozhlas (2013). Zeman: O schůzku v Lánech požádali lidé okolo Haška, její utajování je komické (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/zeman-o-schuzku-v-lanech-pozadali-lide-okolo-haska-jeji-utajovani-je-komicke_201311051237_sbartosova, 13.4. 2019).

iRozhlas (2018). *Babiš ve svazcích StB? Slovenský soud zamítl dovolání českého premiéra* (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/andrej-babis-stb-slovensko-nejvyssi-soud_1806080720_ako, 13. 4. 2019).

iRozhlas (2018a). *184 dnů vládnutí bez důvěry: změny pod taktovkou Babišova kabinetu nekončí. Kdo další musel odejít?* (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/babis-vlada-bez-duvery-sliby-vyjezdy_1804230600_kno, 15.4. 2019).

Kolář, P. (2018). Vláda s SPD a KSČM je zatím jediná možnost, říká Babiš. *iDnes* 12. 4. 2018 (https://zpravy.idnes.cz/babis-vlada-spd-kscm-zeman-jednani-ano-dwq-/domaci.aspx?c=A180412_064822_domaci_ksu, 5.5. 2019).

Kopecký, J. (2017). Babiš: Nechci jít s komunisty a Okamurou. Takže to vypadá na opozici. *iDnes* 3. 10. 2017 (http://zpravy.idnes.cz/predvolebni-rozhovor-idnes-cz-andrej-babis-f2y-/domaci.aspx?c=A171002_112059_domaci_kop, 4. 5. 2019).

Kopecký, J. (2018). Strmý růst počtu Romů je podle Okamury jedno z největších rizik. *iDnes* 7.3. 2018 (https://zpravy.idnes.cz/okamura-vyjednavani-s-ano-o-podpore-vlady-f18-/domaci.aspx?c=A180307_173002_domaci_kop, 4.5. 2019).

Kroupa, J. (2017). Přibil: Chtěl jsem se maličko vlísat do babišovy pozornosti, vědomě jim nic nenahrával. *iRozhlas* 29. června 2017 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/proc-se-pribil-schazel-s-babisem-chtel-jsem-se-malicko-vlisat-do-jeho-pozornosti_1706291215_bar, 10. 4. 2019).

Lidovky.cz (2019). *Uprchlíci z SPD si našli novou stranu. Vstoupili do hnutí Jednotní, Alternativa pro Patriots* (https://www.lidovky.cz/domov/uprchlici-z-spd-si-nasli-novou-stranu-jmenuje-se-jednotni-alternativa-pro-patrioty.A190317_205420_In_domov_ele, 16. 4. 2019).

Novinky (2017). Komise se k reorganizaci policie téměř shodla na závěrečné zprávě (<https://www.novinky.cz/domaci/426261-komise-k-reorganizaci-policie-se-temer-shodla-na-zaverecne-zprave.html>, 5.5. 2019).

Novinky (2018). *Hlasovací koalice ANO, SPD a KSČM jede dál* (<https://www.novinky.cz/domaci/472933-hlasovaci-koalice-ano-spd-a-kscm-jede-dal.html>, 15.4. 2019).

Novinky (nedatováno b). Miloslav Rozner (<https://tema.novinky.cz/miloslav-rozner->, 15. 4. 2019).

Novinky.cz (2015). *Okamura si zakládá nové hnutí* (<https://www.novinky.cz/domaci/368755-okamura-si-zaklada-nove-hnuti.html>, 5. 3. 2019).

Noviny (nedatováno a). *Radek Koten* (<https://tema.novinky.cz/radek-koten>, 15. 4. 2019).

Novotná, K. (2017). O Vazbách Babiše na ODS se už dříve šuškal, tvrdí část opozice. Jurečka: Úřady by měly konat. *iRozhlas* 23. 8. 2017 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/o-vazbach-babise-na-ods-se-uz-drive-suskalo-tvrdi-cast-opozice-jurecka-vyzval_1708231315_kno, 3.5. 2019).

Perknerová, K. (2018). Andrej Babiš: Hlasy pro vládu teď už nesháním. *Deník.cz* 6.1. 2018 (https://www.denik.cz/z_domova/premier-andrej-babis-hlasy-pro-vladu-ted-uz-neshanim-20180105.html, 5.5. 2019).

Součková, M. (2014). Na ministry se nadále lustracní zákon nevztahuje, schválila sněmovna. *Hospodářské noviny* 26.9. 2014 (<https://domaci.ihned.cz/c1-62864320-na-ministry-se-nadale-lustracni-zakon-nevztahuje-schvalila-snemovna>, 13. 4. 2019).

Šídlo, J. (2018). Teď teprve vidíme, co znamená Palermo. *iRozhlas* 16. listopadu 2018 (https://www.irozhlas.cz/komentare/andrej-babis-krym-seznam-stvana-zver_1811161916_pj, 23.3. 2019).

Tiscali.cz (2017). *Mám kandidáta na ministra, ohlásil Babiš a obul se do Topolánka* (<https://zpravy.tiscali.cz/mam-kandidata-na-ministra-ohlasil-babis-a-obul-se-do-topolanka-305164>, 5.4. 2019).

Vilímová, T. (2017). Jak ovládnout Českou televizi? ANO, SPD a KSČM stačí neschválit dvě zprávy. *iDnes* 27. 11. 2017 (<http://echo24.cz/a/pGSrR>, 4. 5. 2019).

Zelenka, J. – Prchal, L. – Švec, M. – Frouzová, K. (2017). „Střílet po narození, poslat do plynu.“ Politici popisují rasistický výstup vlivného muže SPD. 10.11. 2017 *Aktuálně.cz* (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/tajemnik-spd-posilal-ve-snemovne-zidy-a-homosexualy-do-plynu/r~14061f70c58411e7988aac1f6b220ee8/>, 4. 5. 2019).

Ostatní internetové zdroje

ANO (2017). *Teď nebo nikdy. Ten jediný program, který potřebujete* (<https://www.anobudelib.cz/file/edee/2017/09/program-hnuti-ano-pro-volby-do-poslanecke-snemovny.pdf>, 20.4. 2019).

Evropské hodnoty (2016). *Přehled dezinformačních a manipulativních webů* (https://www.evropskehodnoty.cz/fungovani-ceskych-dezinformacnich-webu/weby_list/, 15. 4. 2019).

Ministerstvo vnitra České republiky (2019). *Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2018* (<https://www.mvcr.cz/soubor/zprava-o-projevech-extremismu-a-predsudecne-nenavisti-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2018.aspx>, 3.5. 2018).

Ministerstvo vnitra České republiky (nedatováno). *Rejstřík politických stran a hnutí* (http://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickychstran/Vypis_Rejstrik.aspx?id=468, 14. 4. 2019).

Ministerstvo vnitra ČR (2011). *Rejstřík politických stran a hnutí – hnutí ANO 2011* (http://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickych-stran/Vypis_Rejstrik.aspx?id=368, 20.3. 2019).

SPD (2016). *Česká republika náš úspěšný domov, naše úspěšná budoucnost* (<https://www.spd.cz/uploads/stranky/1/dokumenty/ceska-republika-nas-bezpecny-domov-nase-uspesna-budoucnost.pdf>, 30.4.).

SPD (nedatováno). *Zahraniční politika* (<https://www.spd.cz/uploads/stranky/1/dokumenty/zahranicni-politika.pdf>, 17. 4. 2019).

SPD program (nedatováno). *Program* (<https://www.spd.cz/program>, 14. 4. 2019).

Vláda České republiky (2018). *Prezident Miloš Zeman jmenoval členy nové vlády* (<https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/prezident-milos-zeman-jmenoval-cleny-nove-vlady--167039/>, 18.4. 2019).

Vláda ČR (2014). *Vláda premiéra Sobotky získala důvěru Poslanecké sněmovny* (<https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-premiera-sobotky-ziskala-duveru-poslanecke-snemovny--116009/>, 15. 4. 2019).

Vláda ČR (2017). *Prezident Miloš Zeman jmenoval vládu premiéra Andreje Babiše* (<https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/prezident-milos-zeman-jmenoval-vladu-premiera-andreje-babise-162087/>, 15.4. 2019).

Volby (2013). *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25. 10. – 26. 10. 2013* (<https://www.volby.cz/pls/ps2013/ps2?xjazyk=CZ>, 5.3 2019).

Volby.cz (2017). *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20. 10. – 21. 10. 2017 (promítnuto usnesení NSS)* (<https://volby.cz/pls/ps2017nss/ps2?xjazyk=CZ>, 5.3 2019).

Sociální sítě – zdroje

Facebook (2017). *Andrej Babiš* (<https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/1096300340506609>, 5.3. 2019).

Facebook (2017a). *Andrej Babiš* (<https://www.facebook.com/AndrejBabis/photos/a.324695871000397/1097846360352007/?type=3&theater>, 3. 5. 2019).

Facebook (2017b). *Andrej Babiš* (<https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/1099801220156521>, 3. 5. 2019).

Facebook (2017c). *Andrej Babiš* (<https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/1113265242143452>, 3. 5. 2019).

Facebook (2017d). *Andrej Babiš* (<https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/1102471379889505>, 3.5. 2019).

Facebook (2017e). *Andrej Babiš* (<https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/1113265242143452>, 3. 5. 2019).

Facebook (2017f) *Tomio Okamura* – *SPD*
(<https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/1797590006918473>, 4. 5. 2019)

Facebook (2018). *Andrej Babiš*
(<https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/1139594776177165>, 3. 5. 2019).

Facebook (2018a). *Andrej Babiš*
<https://www.facebook.com/AndrejBabis/photos/a.324695871000397/1188065164663459/?type=3&theater>, 3.5. 2019).

Facebook (2018b). *Andrej Babiš*
(<https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/1140352636101379>, 3. 5. 2019).

Facebook (2018c) *Tomio Okamura* – *SPD*
(<https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/1940460285964777>, 4. 5. 2019).

Facebook (2018e) *Tomio Okamura* – *SPD*
(<https://www.facebook.com/watch/?v=2049117828432355>, 4. 5. 2019).

Facebook (2018f) *Tomio Okamura* – *SPD*
(<https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/2003648282979310>, 4. 5. 2019).

Facebook (2018g) *Tomio Okamura* – *SPD*
<https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/2059659147378223>, 4. 5. 2019).

Facebook (2018h) *Tomio Okamura* – *SPD*
(<https://www.facebook.com/watch/?v=2059326650744806>, 4. 5. 2019).

Facebook (2018i) *Tomio Okamura* – *SPD*
(<https://www.facebook.com/watch/?v=1997574480253357>, 5.5. 2019).

Facebook (2019). *Andrej Babiš*
(https://www.facebook.com/AndrejBabis/?ref=search&__tn__=%2Cd%2CP-R&eid=ARDhCpKJM0dHyrXxmo_vPkA187hExnQFA6mUupLD55IbNNEbszIbdNfnCSpWzs9OTwyCJgjDZU5Bq1fP, 3. 5. 2019).

Facebook (2019a). *Tomio Okamura* – *SPD*
(<https://www.facebook.com/tomio.cz/>, 3. 5. 2019).

Teze diplomové práce

Příjmení, jméno: Bc. Kohout, Stanislav

Název práce: ANO 2011 a SPD pohledem teorií populismu

Název práce anglicky: ANO 2011 and SPD from the theory of populism

Vedoucí práce: Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Studijní program: Politologie

Semestr zadání: LS 2018

Zdůvodnění tématu:

ANO 2011 a Svoboda přímá demokracie – Tomio Okamury jsou nové politické subjekty, kterým se za poměrně krátkou dobu existence podařilo dosáhnout významného zastoupení v Poslanecké sněmovně. Jejich volební úspěchy lze do značné míry přičíst ostré a efektivní populistické rétorice, která je zpravidla namířená vůči stávajícím politickým stranám a jejich elitám. Podíváme-li se na program zmíněné strany a hnutí, zjistíme, že ANO a SPD nelze zařadit (či jen velmi obtížně) do pravolevého politického spektra.

Vzestup těchto populistických stran můžeme sledovat nejen v České republice, ale také napříč Evropou. Téma populismu se tak stává stále více předmětem diskuzí v různých prostředích i rovinách. Jako důkaz poslouží velké množství zahraničních odborných publikací zabývajících se touto otázkou. V českém prostředí je zastoupení odborných textů věnujících se problematice populismu podstatně menší, což je také důvod, proč jsem se rozhodl analyzovat ANO 2011 a SPD pohledem teorie populismu.

Předpokládaný cíl:

Cílem diplomové práce bude aplikace teorie populismu na politickou stranu ANO 2011 a hnutí Svoboda přímá demokracie – Tomio Okamury. Abych mohl k tomuto cíli dospět, stanovil jsem si výzkumné otázky: Nakolik je programatika a mediální reprezentace ANO 2011 a SPD populistická? Jak je možné nahlížet na tyto politické subjekty pohledem teorií populismu? Nakolik je populismus obsažený v mediálních reprezentacích a programu ANO 2011 odlišný od hnutí SPD?

Metodologie práce:

Programatiku ANO 2011 a SPD podrobím obsahové analýze pohledem teorie populismu. V práci se budu věnovat obsahové analýze mediálních reprezentací strany, pro něž jako nosné zdroje použiji oficiální stránky obou politických subjektů. Dalším důležitým zdrojem pro analýzu bude internetové zpravodajství, které o zkoumané straně a hnutí píše, či v minulosti psalo. Zde budu čerpat především z veřejnoprávních médií a internetových zpravodajských webů, jako jsou Aktuálně.cz, Hospodářské noviny, Respekt apod.

Obsahová analýza se bude týkat také sociálních sítí. Lze konstatovat, že význam reprezentace v tomto prostoru prudce stoupá (Alvares – Dahlgren 2016:

53) a oba politické subjekty tuto platformu využívají aktivně. Pro lepší přehlednost si pomocí monitoringu médií vytvořím datový korpus. V závěrečné části práce zhodnotím, nakolik se odráží teorie populismu v ANO 2011 a SPD, v jejich programech, mediálních reprezentacích a výrocích jejich představitelů.

Základní charakteristika tématu:

V práci se zaměřím na jedny z nejvýraznějších politických subjektů v České republice – ANO 2011 a Svobodu a přímou demokracii – Tomio Okamury. Oba politické subjekty jsou částí odborné veřejnosti označovány za populistické, stejně tak se můžeme s tímto jejich označením setkat i v médiích. ANO 2011 dokázalo oslovit voliče svojí antikorupční rétorikou, zatímco Okamurova Svoboda a přímá demokracie využila rétoriku anti-islamismu. Oba politické subjekty spojuje propracovaná populistická strategie, kterou budu ve své diplomové práci analyzovat pomocí obsahové analýzy.

Předpokládaná struktura práce:

Práci jsem se rozhodl rozdělit do několika dílčích částí. Nejprve představím teorie populismu a poskytnu teoretický rámec. Ačkoliv lze zaznamenat pokusy o definování populismu průběžně od roku 1960, až v několika posledních letech se autoři alespoň částečně shodují na jeho označení jako „thin-centred” ideologie, jejíž hlavní myšlenkou je vytvoření konstrukce lidu a elit jako homogenních entit. S podobnou definicí rozdělování společnosti a současně často citovanou teorií přichází Cas Mudde. Ten tvrdí, že populistická vidí společnost rozdělenou na dva homogenní a současně antagonistické tábory – „neposkvrněné občany” a „zkorumpované elity” (Rooduijn – Akkerman 2015: 2). Lid je podle Muddeho

definice populismu obdařen jednoznačně pozitivními vlastnostmi, zatímco elity jsou zkorumpované, neschopné a nereprezentující obecnou vůli lidu. Ta je pro populisty zásadní a sami jej označují za „*srdce demokracie*“ (Akkerman – Mudde – Zaslove 2014: 1327). Je však potřeba dodat, že teorií populismu existuje v akademickém prostředí velké množství a neexistuje žádná obecně platná definice. Výše uvedenou teorii Case Mudda považuji pro toto téma diplomové práce za nejvhodnější.

V první části práce však představím několik nejvýznamnějších definic populismu. Vedle „*thin-centred*“ ideologie se zaměřím na populismus, který lze vnímat jako styl politické propagandy, tedy jako nástroj politické komunikace. Podle této definice se populismus zaměřuje na emoce, zejména strach (z migrantů, homosexuálů) a z něj vyplývající touhu po spravedlnosti a pořádku, jichž se snaží dosáhnout razantně a silou (Charvát 2007: 71). Dalším z frekventovaných témat debaty o povaze populismu je otázka, zda lze populismus považovat za plnohodnotnou ideologii. Populismus chápaný jako plně rozvinutá ideologie se objevuje u agrárních stran v druhé polovině 19. století, těmito stranami se zabývala Margaret Canovan. Jednalo se o hnutí, která nabízela ucelenou vizi společnosti, jež nepotřebovala být více doplňována dalšími ideologiemi či jinými vizemi (Mudde 2001: 34-35). Relevance populismu jako plnohodnotné klasické ideologie pro analýzu moderních populistických stran je podle Havlíka a Pinkové spíše okrajová, běžnější je využívání zmíněné „*thin-centred*“ ideologie (Havlík – Pinková 2012: 125-126).

Dále v práci kategorizuji politické strany a nastíním jejich vztah k populismu, věnovat se budu především teoretickému konceptu *business firm party*, který načrtli Hopkin a Paolucci. Model strany-firmy posléze klasifikačně upravil André Krouwel. Pro strany typu *business firm party* nejsou podstatné státní zdroje, namísto toho strana využívá komerční firmy, jejichž struktura je základem politického projektu. Strana typu firmy se nejčastěji prosadila v podmínkách krize stávajícího stranického systému a nespokojenosti voličů

s dosavadními stranickými elitami. Klíčovým bodem strany je politický podnikatel, kolem něhož je centralizovaná moc a který vlastní a ovládá klíčové zdroje. Vedení strany je spojené s osobní popularitou a především s přístupem k neomezené profesionální expertize ve sféře masové komunikace. André Krouwel k tomu výstižně dodává, že „lídr je nejlepší obal pro populární politiku“. Pro tento typ strany je příznačná kontrola médií, případně snaha o zajištění jejich permanentní podpory (Kopeček – Svačinová 2015: 182).

Předběžná osnova

1. Terminologické vymezení pojmů
 - Populismus - teoretický rámec a definování pojmů
 - Lid a elity
 - Demokracie a populismus
 - Historie populismu
 - Počátky populismu
 - Starý populismus
 - Nový populismus
2. Kategorizace strany - business firm party
3. Metodologická část práce
4. ANO 2011
5. SPD Tomio Okamury
6. ANO 2011 z hlediska teorií populismu
 - 8.1. Obsahová analýza mediálních reprezentací a programatiky ANO 2011 z hlediska teorií populismu
7. SPD pohledem teorie populismu
 - 9.1 Obsahová analýza mediálních reprezentací a programatiky SPD z hlediska teorie populismu
8. Komparace ANO 2011 a SPD

9. Závěr

Přehled základní literatury a využitých zdrojů:

Abst, K. – Rummens, S. (2007). Populism versus Democracy. *Political Studies Vol. 55* Iss. 2, s. 405 – 424.

Albertazzi, D. – McDonell, D. (2008). Introduction: The Sceptre and the Spectre. In: Albertazzi, D. – McDonell, D. *Twenty-First Century Populism* (Palgrave Macmillan: New York).

Alvares, C. - Dahlgren, P. (2016). Populism, extremism and media: Mapping an uncertain terrain. *European Journal of Communication* 31 (1), s. 46–57.

Canovan, M (1982). Two Strategies for the Study of Populism. *Political Studies Vol. 30* Iss. 4, s. 544 – 552.

Canovan, M (1984). 'People', Politicians and Populism. *Government and Opposition Vol. 19*, Iss. 3, s. 312 – 327.

Havlík, V. – Pinková, A. (2012). Seeking a theoretical Framework: How to define and identify populist parties? In. Havlík, V – Pinková, A. a kol., *Populist political parties in East- Central Europe* (Masarykova Univerzita: Brno).

Havlík, V. – Pinková, A. (2012). Populisté, protestní strany, outsideři? Několik poznámek ke konceptualizaci populistických politických stran. *Rexter* 02 (2012) s. 121 – 153.

Heinisch, R. (2008). Austria: The Structure and Agency of Austrian Populism In: Albertazzi, D. – McDonell, D. *Twenty-First Century Populism* (Palgrave Macmillan: New York).

Held, J. (1996). Antecedents In Held, J. ed: *Populism in Eastern Europe. Racism, Nationalism and Society* (New York: Columbia University Press) s. 1-

20.

- Hopkin, J. – Paolucci, C. (1999). The business firm model of party organisation: *Cases from Spain and Italy*. *European Journal of Political Research* 35, s. 307-339.
- Charvát, J. (2007). *Současný politický extremismus a radikalismus* (Praha: Portál).
- Katz, R. S. – Mair, P (1995). Changing models of Party Organization and Party Democracy. The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics* Vol. 1 Iss.1, s. 5-28.
- Kopeček, L., & Svačinová, P. (2015). Kdo rozhoduje v českých politických stranách? Vzestup nových politických podnikatelů ve srovnávací perspektivě. *Středoevropské politické studie* Vol. 17(2), s. 178–211
- Knight, A. (1998). Populism and Neo-Populism in Latin America, Especially Mexico. *Journal of Latin American Studies* Vol. 30, Iss. 2, s. 223-248.
- Mastropaolo, A. (2008). Politics against Democracy: Party Withdrawal and Populist Breakthrough In: Albertazzi, D. – McDonell, D. *Twenty-First Century Populism* (Palgrave Macmillan: New York).
- Mudde, C. (2001). In the Name of the Peasantry, the Proletariat, and the People: Populisms in Eastern Europe. *East European Politics and Societies* Vol. 15 Iss. 1, s. 33 – 53.
- Mudde, C. (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition* Vol. 39. Iss. 4, s. 542– 563.
- Panizza, F. (2005). Introduction: Populism and the Mirror of democracy. In: Panizza, F. ed. *Populism and the Mirror od Democracy* (Verso: New York).
- Pasquino (2008). Populism and Democracy In: Albertazzi, D. – McDonell, D. *Twenty-First Century Populism* (Palgrave Macmillan: New York).
- Pop-Eleches, Grigore (2010). Throwing out the Bums. Protest Voting and Unorthodox Parties after Communism. *World Politics* Vol. 62, Iss. 2, s. 221-260.
- Riker, W. E. (1982) *Liberalism Against Populism: A Confrontation Between the Theory of Democracy and the Theory of Social Choice* (San Francisco: W. H. Freeman and Company).

Rooduijn, M. – de Lange, S. L. – a van der Brug, W. (2012). A populist Zeitgeist? Programmatic contagion by populist parties in Western Europe. *Party Politics* Vol 18 Iss. 1, s. 1–20.

Sikk, A. (2009). *Parties and populism. CEPSI Working Paper 2009-02* (London: University College London School of Slavonic and East European Studies).

Stanley, B. (2008). The thin ideology of populism. *Journal of Political Ideologies* Vol. 13 Iss. 1, s. 95 – 110.

Školkay, A. (2000). *Populism in Central Eastern Europe. IWM Junior Visiting Fellows Conferences* Vol. 9 (Vienna).

Datum odevzdání:

Podpisy studenta/tky

Podpis školitele/školitelky

Podpis garantky programu